

**Univerzita Palackého v Olomouci
Cyrilometodějská teologická fakulta
Katedra křesťanské sociální práce**

Charitativní a sociální práce

Lenka Macková, DiS.

*Podpora manželství v rodinách s dětmi v náhradní rodinné
péči*

Bakalářská práce

vedoucí práce: Mgr. Hana Šlechtová, Ph.D.

2019

Prohlašuji, že jsem práci vypracovala samostatně a že jsem všechny použité informační zdroje uvedla v seznamu literatury.

V Olomouci 24. června 2019

.....
Lenka Macková

Děkuji Mgr. Haně Šlechtové, Ph.D. za vstřícnost a odborné vedení mé bakalářské práce.
Děkuji manželským párům za ochotu poskytnout mi rozhovor. Jsem vděčná mému manželovi a našim pěti dětem, že mi poskytovali podporu po dobu studia.

Obsah

Úvod	6
1 Manželství a potřeby v jeho kontextu	8
1.1 Právní vymezení manželského svazku	8
1.2 Duchovní rozměr manželství jako jednoty ve spojení muže a ženy	9
1.3 Stabilita manželského vztahu v porovnání s nesezdanými páry	10
2 Potřeby manželů a možnosti jejich naplňování v manželství.....	11
2.1 Potřeby muže	12
2.2 Potřeby ženy	12
2.3 Potřeby manželského páru.....	13
2.3.1 Doplnění v rozdílnosti	14
2.3.2 Komunikace, empatické naslouchání a sdílení.....	14
2.3.3 Konstruktivní řešení konfliktů.....	15
2.3.4 Zájmy a společenství přátel	16
2.3.5 Sexuální intimita manželů	16
2.3.6 Náboženská a duchovní praxe v manželství.....	17
3 Rodina a náhradní rodinná péče	18
3.1 Funkce rodiny.....	18
3.2 Náhradní rodičovství	19
3.3 Náhradní rodinná péče a její formy	19
3.3.1 Osvojení.....	20
3.3.2 Pěstounská péče	20
3.3.3 Pěstounská péče na přechodnou dobu	21
3.3.4 Poručenství	21
3.4 Význam manželství pro rodinu a péči o děti	22
4 Podpora rodiny a manželství	23
4.1 Podpora rodiny	23
4.2 Podpora manželství	24
4.3 Vzájemná podpora muže a ženy v manželství	25
4.4 Podpora manželství ve vztahu k náhradní rodinné péči	25

5	Metodologie a etické souvislosti výzkumu	27
5.1	Metoda získávání dat - kvalitativní výzkum	27
5.2	Polostrukturovaný rozhovor jako technika sběru dat	28
5.3	Volba výzkumného souboru.....	29
5.4	Postup při sběru, zpracování a analýze dat.....	29
5.5	Etický rozměr výzkumu	30
5.6	Profily komunikačních partnerů	31
5.6.1	Manželé Adámkovi.....	31
5.6.2	Manželé Bartošovi.....	31
5.6.3	Manželé Cardovi.....	32
5.6.4	Manželé Dvořákovi	32
5.6.5	Manželé Erbenovi.....	32
6	Výsledky výzkumu.....	33
6.1	Vnímání hodnoty manželství a jeho význam pro děti.....	33
6.2	Vliv rodičovství a pěstounství na manželský vztah	35
6.3	Potřeby vlastního manželství a představení možností konkrétní podpory	37
6.4	Představení konkrétní podpory pro vlastní manželství v pěstounských rodinách.....	39
6.4.1	Podpora vnější	40
6.4.2	Podpora manželů navzájem.....	42
6.4.3	Podpora společenství, přátel, blízké rodiny.....	43
6.4.4	Duchovní podpora	43
6.4.5	Bonus.....	44
6.5	Limity a diskuze	44
6.6	Shrnutí výsledků a odpověď na hlavní výzkumnou otázku	45
	Závěr.....	48
	Odborná literatura.....	51
	Prameny.....	54

Úvod

Při církevním svatebním obřadu se oddávající snoubenců ptá: „*Chcete založit rodinu. Ptám se vás před církví a před Bohem: Přijmete děti od Pána Boha ochotně a budete je vychovávat podle Božího zákona?*“ Ženich a nevěsta odpovídají: „*Ano*“.

Manželství je cesta. Na začátku cesty se sjednocuje muž a žena slavnostním způsobem, kdy si ve vzájemném odevzdání a zároveň přijetím toho druhého slibují lásku, úctu a věnost na celý život. Už v počátku manželství je plán otevřít se přijetí dětí. Pro každé dítě je pak ideálem, když může vyrůstat v laskavé péči milujících se rodičů. V realitě života se však ne vždy daří jít po naplánované cestě. Jednotou v manželství mohou otřást potíže a bude potřeba vztah manželů podepřít. I funkční manželský vztah potřebuje určitou podporu, která posílí jeho stabilitu a nasměruje na další cestě. Když se z manželského páru stane pár rodičovský, vyžaduje to na jejich vztah vyšší nároky. Pokud se z nich stane pěstounský pár, nároky na vztah manželů se ještě zvyšují.

Tuto bakalářskou práci jsem nazvala „Podpora manželství v rodinách s dětmi v náhradní rodinné péči“. Budu se zabývat manželstvím a rodinami a hledat možnosti jejich podpory. Zaměřím se na rodiny s dětmi v pěstounské péči, protože nároky na manželský vztah v těchto rodinách jsou opravdu velké a tyto rodiny podporu potřebují.

Manželé se mohou stát náhradními rodiči dětí, které z různých důvodů nemohou vyrůstat ve svých biologických rodinách. Občanský zákoník umožňuje svěřeni dítěte manželům do jejich společné pěstounské nebo poručenské péče. Další formy náhradní rodinné péče jsou osvojení, svěřenectví a hostitelská péče.

Cílem mé bakalářské práce je na základě kvalitativního výzkumu zjistit, jakou podporu by pro své manželství potřebovali rodiče, kteří mají děti svěřené v náhradní rodinné péči. Stát realizuje svou rodinnou i sociální politiku směřovanou na rodiny s dětmi různými nástroji. Jde o nástroje právní, institucionální a ekonomické povahy, i ovlivňování mediálního obrazu rodiny prostřednictvím hromadných sdělovacích prostředků. Zvláštní pozornost je věnována rodinám s dětmi v náhradní rodinné péči, kterým jsou vypláceny finanční příspěvky a prostřednictvím doprovázejících organizací mají možnost využít další formy podpory, jako je vzdělávání, psychologická a

terapeutická pomoc a odborné poradenství. Podpora směřována na vztah manželů není přímo definována. Orientace podpory je zaměřena spíše na péči o svěřené dítě. Proto se v této práci zaměřuji na podporu manželského vztahu. Vycházím z přesvědčení, že funkční vztah mezi manžely je zásadní pro zdravý vývoj dítěte, které jim bylo svěřeno do společné náhradní rodinné péče.

K dosažení cíle této práce využívám kvalitativní výzkum. Metodou polostrukturovaných rozhovorů se u pěti manželských pěstounských párů pokouším zjistit, jakou podporu by potřebovali pro své manželství. Rozhovory vedu vždy s manželským párem najednou, zajímá mě totiž i vzájemná interakce mezi manžely. Před samotným výzkumem prezentuji jeho teoreticko-konceptuální rámeček. Začínám definicí manželství z právního pohledu i duchovního rozměru. Dále se věnuji potřebám manželů a možnostem jejich naplňování v manželství. Zvláště se zaměřuji na potřeby manželských párů, které jsou důležité pro jejich vztah. Rodinu a formy náhradní rodinné péče popisuji v další části. Důležitá kapitola mé práce se zaměřuje na možnosti konkrétní podpory pro rodiny a manželství ve vztahu k náhradní rodinné péči.

Výzkum mohu realizovat díky mému zaměstnání v organizaci, která doprovází pěstounské rodiny. Budu využívat odbornou literaturu, zákonné normy i popularizační publikace. Záměrně volím v této práci i prameny jinak určené laické veřejnosti, protože je psali terapeuti, lektoři kursů a teologové, kteří pracují s manželskými páry a mají velké zkušenosti z jejich reálného života.

1 Manželství a potřeby v jeho kontextu

Manželství je po staletí osvědčená a funkční forma soužití muže a ženy. V tomto svazku si manželé navzájem naplňují své potřeby i potřeby dětí, které se jim narodí, nebo které do své rodiny přijmou. Trvalý svazek muže ženy v manželství je vymezen právně a je při tom zdůrazněna pomoc manželů sobě navzájem a výchova dětí. Manželství má i svůj duchovní rozměr. Teolog a antropolog Christopher West (2010, s. 17 – 20) ukazuje na Boží plán, který je vtisknut do manželství. Spojením dvou osob v lásce vzniká nová jednota, která je nejvěrnějším obrazem Boha a je také nejvhodnějším místem pro přijetí a výchovu dětí.

1.1 Právní vymezení manželského svazku

Občanský zákoník ve své druhé části, která se zabývá rodinným právem, definuje: „*Manželství je trvalý svazek muže a ženy vzniklý způsobem, který stanoví tento zákon. Hlavním účelem manželství je založení rodiny, řádná výchova dětí a vzájemná podpora a pomoc.*“ (Zákon č. 89/2012, §655). Manželství vzniká sňatkem, což je právně upravený svazek mezi mužem a ženou. „*Manželství vzniká svobodným a úplným souhlasným projevem vůle muže a ženy, kteří hodlají vstoupit do manželství, že spolu vstupují do manželství. Sňatečný obřad je veřejný a slavnostní; činí se v přítomnosti dvou svědků.*“ (Zákon č. 89/2012, §656). Český právní řád (Zákon č. 89/2012, §657) umožňuje, aby byl sňatek uzavřen civilní nebo církevní formou. Volba formy je na zvážení snoubenců, obě mají stejnou právní váhu. Pokud svou vůli, že spolu vstupují do manželství, projeví snoubenci před orgánem veřejné moci v přítomnosti matrikáře, jedná se o občanský sňatek. V případě církevního sňatku, je projevení vůle, že spolu vstupují do manželství před orgánem církve nebo náboženské společnosti.

Zákon výslovně stanovuje, že manželství je svazek muže a ženy. Osoby stejného pohlaví proto uzavřít manželství nemohou. Právně je upraven vztah osob stejného pohlaví v zákoně č. 115/2006 Sb., o registrovaném partnerství. Manželstvím se nerozumí ani nesezdané soužití muže a ženy, kteří bývají označováni jako druh a družka. Občanský zákoník neupravuje právně vztah mezi druhem a družkou, omezeně s těmito vztahy počítá v zákon č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře, zákon

č. 110/2006 Sb., o životním a existenčním minimu a zákon č. 582/1991 Sb., o sociálním zabezpečení.

V oblasti náhradní rodinné péče upravuje občanský zákoník (Zákon č. 89/2012, §964) možnost manželům svěřeni dítěte do jejich společné pěstounské péče. Také zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, počítá s pojmem „společná pěstounská péče manželů“ a to v případě pobírání odměny pěstouna.

1.2 Duchovní rozměr manželství jako jednoty ve spojení muže a ženy

První kapitola knihy Genesis v Bibli popisuje stvoření člověka, který se podobá Bohu v manželském spojení muže a ženy. „*Bůh stvořil člověka, aby byl jeho obrazem, stvořil ho, aby byl obrazem Božím, jako muže a ženu je stvořil.*“ (Bible, Gen 1, 27)

Teologové José Granados a Carl Anderson, kteří vyučují na Papežském institutu Jana Pavla II. Lateránské univerzity v Římě vysvětlují, že muž a žena spojení manželstvím se stávají jednotou v lásce a mají schopnost milovat. Takto sjednoceni jsou obrazem Boha a jejich manželská smlouva patří do Božího plánu. Předáváním života dalším generacím se navíc stávají spolupracovníky Stvořitele. (Anderson, Granados, 2014, s. 221). Tvořit jednotu, která má být cílem manželství, však neznamená, že dva lidé se stanou jedním člověkem. Znamená to, že se dva, avšak každý sám za sebe, stanou lepšími lidmi a to společně. Jednota může dle manželského slibu znamenat odevzdání se partnerovi a zároveň přijetí partnera do svého života. Takováto jednota je ideálem pro přijetí a výchovu dětí. Antropolog a teolog Christopher West (2010, s. 19) poukazuje na církevní obřad, při kterém si svatebčané před Bohem slibují, že jejich odevzdání se jeden druhému je svobodné, že si budou věrni, zachovají si navzájem lásku a úctu až do konce života. Tento slib zahrnuje také otevřenost dětem, které z jejich lásky vzejdou. Slib pak ztvrdzují během svatební noci a nadále v manželském životě. To, co slíbili při obřadu svým srdcem, tak vyjadřují svým tělem. Tímto je jejich manželství neustále zpečetováno.

V manželství se muž a žena mají vzájemně podporovat a pomáhat si. Elias Vella (2014, s. 26) zdůrazňuje tuto vzájemnou pomoc muže a ženy jako nejdůležitější úkol v manželství. Podle něj se muž a žena mají podporovat při rozvoji osobních charismat a v růstu ve víře. Tato vzájemná pomoc se uskutečňuje skrze jejich lásku.

1.3 Stabilita manželského vztahu v porovnání s nesezdanými páry

Manželský vztah se v porovnání s nesezdaným soužitím vyznačuje větší mírou stability. A právě neměnnost a stabilitu popisuje psycholog Jaro Křivohlavý (2010, s. 85) jako podstatnou charakteristikou smysluplnosti, zvláště v oblastech života, které se neustále mění. Manželství je tedy dle Křivohlavého víc, než pouhý „papír“, protože vnáší stabilitu také do společnosti.

Přes to, že život v manželství přináší jistotu citovou i materiální a má spoustu předností, spousta párů volí možnost nesezdaného soužití. Manželství je ve společnosti zpochybňováno a myšlenka věrného trvalého vztahu není příliš moderní. Žít v manželství, které má hodnotu svátosti, znamená otevřeně se postavit proti tomuto trendu. (Vela, 2014, s. 34)

Socioložka Dana Hamplová (2014) a její tým zkoumali, zda má rodinný stav vliv na zdraví a kvalitu života. V jedné ze svých studií se zaměřili na porovnání nesezdaných párů s páry žijícími v manželství. Pokud se nesezdané páry setkávají s kritikou společnosti, častěji se potýkají s pocitem hanby a to se pak odráží na jejich zhoršeném psychickém stavu. Menší legální ochrana nesezdaných svazků pak může znamenat menší ochotu do vztahu společně investovat a také menší míru solidarity ve vztahu, což snižuje protektivní funkci tohoto svazku. Výsledky takových studií však záleží na sociálním kontextu, sociální vrstvě a na zemi, ve které lidé žijí. Porovnáním dostupných výzkumů v České republice a zahraničních výzkumů si Hamplová (2014) všimá, že je rozdíl mezi sezdanými a nesezdanými soužitími. Souvisí to s dlouhodobým vývojem v průběhu 20. století, kdy se posouvá tradiční model manželství k častějšímu partnerskému soužití. Hamplová uvádí, že rostoucí nestabilita manželství a partnerského soužití v České republice oslabuje jejich ochrannou funkci.

2 Potřeby manželů a možnosti jejich naplňování v manželství

Oblast potřeb a jejich naplňování je významná pro každého člověka. Abraham Harold Maslow v roce 1943 definoval hierarchii základních potřeb člověka. Maslow (2014, s. 211) poukazuje také na to, že mimo základní potřeby má člověk ve svém nitru potřebu růstu. Jde o specifický tlak k sebeaktualizaci, plné individualitě a identitě člověka. Toto plnější bytí se projevuje laskavostí, odvahou, nesobečností a dobrotou. Vyjmenované hodnoty jsou důležité pro manželství i ostatní vztahy.

V této kapitole není mým cílem věnovat se detailně potřebám člověka, pouze se zaměřím na potřeby muže a ženy ve vztahu k manželství a na potřeby manželského páru. Vedle odborné literatury v pravém smyslu slova využívám i spíše popularizačních či vyloženě populárních publikací určených pro laickou veřejnost. V obecné rovině však i takové publikace obsahují jisté vědění o životní realitě a mohou přispět k tvorbě konceptuálního rámce pro můj vlastní empirický výzkum prezentovaný níže v práci.

Dle Říčana (2004, s. 274) rodičovský pár potřebuje mít děti. Rodiče totiž chtějí zažívat bezprostřední radost a mít smysl života. Muži a ženy však tuto potřebu „mít děti“ mohou vnímat rozdílně. Na odlišnost potřeb muže a ženy, která souvisí s přijetím dítěte do náhradní rodinné péče, upozorňuje lékařka a pěstounka Dagmar Zezulová (2012, s. 30). Dle sledování této lékařky většinou partneři nedospějí současně k rozhodnutí přijmout dítě do péče. Zpravidla s touto myšlenkou přijde nejprve žena a muž z tohoto důvodu méně času na zvažování důvodů. Manželé se často liší i v přístupu k problémům. Zatímco ženy vyjadřují své potřeby emočně, muži potřebují znát konkrétní úkoly, které se od nich očekávají.

Manželé Vyleťalovi (2010, s. 251 – 252), lektori příprav snoubenců a manželských setkání, píší ve sborníku o potřebách v manželství. Poukazují na to, že každý člověk má potřeby a přirozenou touhu je naplnit. Potřeby rozdělují na okrajové, kritické a klíčové. Pokud se člověku nedostává naplnění jeho okrajových potřeb, bývá neklidný, ale svou situaci zvládne vůlí překonat. Jde o málo důležité potřeby, které nejsou nutné k životu, spíš jej pouze zpříjemňují. Kritické jsou potřeby uspokojivého vztahu, pocitu, že jsem milován a mám kolem sebe přátele. Nenaplnění kritických potřeb může poškodit vztah k partnerovi a projevuje se smutkem, opuštěností a ztrátou

energie. Bezvýchodný a marný život pociťují ti lidé, kteří nemají naplněny klíčové potřeby, které souvisí se smyslem života a vírou v Boha.

2.1 Potřeby muže

Vyleťalovi (2010, s. 253) využívají při svých přednáškách výzkumu potřeb, který uskutečnil klinický psycholog a univerzitní profesor Willard Harley (2010). Identifikoval při svém výzkumu pět nejčastějších kritických potřeb mužů, které jim mohou naplnit jejich manželky. Jsou to tyto:

- Potřeba sexuálního naplnění.
- Potřeba nalézt v ženě kamaráda, společníka a partnera.
- Potřeba mít vedle sebe příjemnou a krásnou ženu.
- Očekávání od ženy, že vytvoří příjemný domov.
- Potřeba pocítit od ženy obdiv a úctu.

Muži mají nepochybně více potřeb, než oněch pět, jenž vyjmenoval Dr. Willard Harley. Existují například potřeby, které mohou mužům naplnit pouze další muži. V knize o mužství popisuje Steve Bidulph (2007, s. 150 – 156), že pro každého muže je prospěšné, když má přátele a není izolován od mužské komunity. Přátele totiž mohou pomoci k tomu, aby se muž neuzavíral sám do sebe, ale byl více přítomen ve světě. Muži si jsou schopni porozumět v těžkých chvílích, znají své pocity a potřeby. Mezi dobrými přáteli zažívají přijetí a jsou hrdí na to, že jsou muži.

2.2 Potřeby ženy

Willard Harley (2010) vyjmenoval i pět kritických potřeb a jim odpovídajících očekávání u žen, které jim mohou naplnit jejich manželé. Jsou to tyto potřeby/očekávání:

- Potřeba, aby ji muž miloval a s něžností se o ni staral.
- Potřeba prostoru k diskotování.
- Žena očekává od muže otevřenost a poctivost.
- Žena potřebuje, aby muž převzal na sebe zodpovědnost za zajištění rodiny.
- Žena touží po tom, aby muž byl dobrým otcem, odevzdaným své rodině.

Navzdory různosti a osobnostním individualitám se těchto pět potřeb u žen opakovalo nejčastěji. Pokud manžel zná tyto potřeby své ženy, ví také o pořadí jejich důležitosti a snaží se je naplnit, má velkou šanci udělat svou ženu šťastnou. (Vyleťal, Vyleťalová, 2010, s. 253)

Ženy potřebují také ocenění, že jsou dobrými matkami a manželkami. Pokud se jim nedaří vše zvládat podle jejich představ, mohou zoufale strádat. „Supermatce řekni sbohem“ je vtipný název knihy, ve které píše Rob Parsons o ženách, jejich potřebách a touhách. Čtenářkám dává pocítit ocenění a respekt za to, jakými ženami jsou. Naplňuje tak jednu z významných potřeb každé ženy. Zároveň poukazuje na to, že ženy nemusí zvládat všechny role na výbornou a mohou projevit i svou zranitelnost. Zvláštní pozornost věnuje autor ženám, které se snaží o skloubení práce, domácnosti a péče o děti. Každá matka totiž potřebuje podporu, která jí umožní volit, co je pro ni a její děti nejlepší a co jí pomůže se ze svého mateřství také těšit. (Parsons, 2014, s. 41 - 50)

2.3 Potřeby manželského páru

Potřeby páru s ohledem na manželský slib zohledňují Carl Anderson a José Granados (2014, s. 224 - 226). Dle těchto teologů dali manželé svým slibem souhlas k tomu, že se budou podílet na společném dobru svého manželství a své rodiny. Toto společné dobro nepotírá zájmy jednotlivých partnerů. Pro manžele je dobré, aby byli spolu ne proto, že jim to něco přináší, ale aby dávali prostor tomu druhému pro jeho existenci v plnosti lidskosti. Terapeut John Eldredge (2011, s. 47) popisuje, že manželé mají výsadu a zároveň zodpovědnost za srdce svého partnera. S žádným jiným člověkem nebudeme mít možnost větší důvěrnosti a poznání, než právě s manželem či manželkou. Muž a žena spojení manželstvím se navzájem poznávají, sdílejí své zájmy i trápení, prozkoumávají k sobě navzájem cesty. Je jim svěřena velká důvěra, protože znají touhy a sny svého partnera.

Vztah manželů se posiluje, když si navzájem své potřeby naplňují. Miloš a Gita Vyleťalovi (2010, s. 253) poukazují na častý omyl, kterého se muž a žena dopouštějí, když zaměňují své potřeby za partnerovy. Vyleťalovi vycházejí z předpokladu, že v Božím plánu byli muž a žena stvořeni odlišně, a proto se různí i svými potřebami. Je žádoucí, aby měl každý z partnerů komunikační prostor, kde může bez obav z odmítnutí říct, co cítí a potřebuje. Psycholožka a psychoterapeutka Tereza Baltag (2017, s. 23)

tvrdí, že zdravou komunikaci ve vztahu lze poznat, mimo jiné, právě podle možnosti vyjadřování svých potřeb partnerovi. Společná diskuze, možnost svobodně své potřeby vyjádřit a mít prostor projevit svůj názor, jsou základem dobré komunikace v manželství.

Každý manželský pár je tvořen dvěma osobnostmi s individuálními vlastnostmi a předpoklady. Proto má každý pár i individuální potřeby a je velmi obtížné je vyjmenovat. Lze však vysledovat jisté podobnosti, které se u většiny párů opakují. Jsou jimi tyto potřeby: doplňování v rozdílnosti; komunikace a empatické naslouchání; konstruktivní řešení konfliktů; zájmy a společenství přátel; sexuální intimita; náboženská a duchovní praxe v manželství.

2.3.1 Doplnění v rozdílnosti

O rozdílnosti, která je obohacením, píše kanadský katolický teolog Jean Vanier (2009, s. 55 - 61). Popisuje, že tělo muže je stvořeno k tomu, aby se sjednotilo s tělem ženy. Ženskost a mužství se ve vztahu doplňují. Psychika jednoho je komplementární k psychice druhého. Manželé jsou společníky v životě a jsou stvořeni k tomu, aby měli děti a vychovávali je. Muž i žena mají dary, kterými se vzájemně obdarovávají.

Rodinný terapeut, gynekolog a sexuolog Vladislav Chvála (2014, s. 179 – 183), tvrdí, že biologický rozdíl mezi mužem a ženou není velký. Při narození lze poznat holčičku od kluka pouze podle různých zevních pohlavních orgánů. Pokud se však zaměříme na detaily, objevíme velké rozdíly v mozkové kůře. Další rozdíly jsou psychice a také v sociálním chování. Není tedy sporu o tom, zda jsou rozdíly mezi muži a ženami vrozené či získané. Rozdíly mezi muži a ženami dle tohoto lékaře jsou velmi důležité, když jde o péči o děti. Také potvrzuje, že se v této oblasti posouvá názor na genderovou teorii do jiného pohledu. Nejde totiž o to, zda jsou to rozdíly vrozené nebo udržované stereotypy. Důležité je, že jsou tyto rozdíly funkční. Pokud by docházelo k stírání rozdílů mezi muži a ženami, vedlo by to k generovému chaosu. Tím by daná kultura byla jen těžko udržitelná, protože by začalo ubývat dětí.

2.3.2 Komunikace, empatické naslouchání a sdílení

Mluvení a naslouchání v manželství je jednou z nejdůležitějších věcí. Díky empatii jsme dle Křivohlavého (2010, s. 158) schopni ztotožňovat se s druhým a

vcit'ovat se do něho. Manželský poradce Gary Chapman (2008, s. 83) vysvětluje, že komunikace umožňuje manželům zvládat život a vystupovat spolu jako tým. Tento autor populárních knih o „jazycích lásky“ se zaměřuje právě na komunikaci, která je dle něj zdrojem života. Poukazuje na to, že spousta manželství selhala právě z důvodu neochoty spolu komunikovat. Empatické naslouchání buduje úctu mezi partnery. Rozvíjení postoje upřímné touhy pochopit druhého je v manželství velmi významné. Pokud se budeme upřímně snažit pochopit svého partnera, bude to velký krok ke zralosti. Dalším aspektem empatického naslouchání je zdržet se posuzování myšlenek partnera. V manželství vidí partneři věci často rozdílně, ale mohou se zdržet vynášení soudů a kritizování partnera. Kdo dokáže manžela pochválit a povzbudit i v situaci, kdy s jeho názory nesouhlasí, prokazuje svému protějšku lásku. (Chapman, 2008, s. 86 - 88)

Aby vztah mezi manžely rostl, nestačí pouze se naučit základní pravidla komunikace. Jde o mnohem víc. Pokud se s partnerem budeme sdílet, darujeme mu navíc svůj čas a plnou pozornost. Dokážeme tím, že nám jde o to, jaké má pocity, že je pro nás důležitý a může nám důvěřovat. Při naslouchání vnímáme také řeč těla, snažíme se poznat, co svým tělem vyjadřuje. (Vella, 2014, 104 – 106)

2.3.3 Konstruktivní řešení konfliktů

Jisté konflikty a neshody se objevují v různé míře v každém manželském páru. Otázkou je, zda a jak tyto konflikty manželé řeší. Schopnost tvořivého řešení konfliktů mezi partnery je dle Křivohlavého (2010, s. 161 – 162) zdrojem růstu lásky v partnerském vztahu. Manželé Jong a Stasi Eldregovi (2011, s. 103 – 106) vycházejí z osobních zkušeností, když popisují, že mezi nejčastější konflikty mezi manžely patří obviňování. To může mít navíc povahu duchovního útoku. Poukazují zároveň na důležitost uvědomit si, že manžel či manželka není nepřítel. Některým partnerům pomáhá, když se začnou modlit a duchovní útok takto odrazí.

Konstruktivní komunikace může manželům pomoci, aby k vyhrocení konfliktu v jejich manželství vůbec nedošlo. Manželský poradce Gery Chapman (2008, s. 38) radí manželům, aby našli fungující řešení otázek, které v rodinném životě vyvstanou. Mohou se tak konfliktům vyhnout. Dle něj se vyplácí investovat v manželství do otevřené, upřímné a konstruktivní komunikace.

2.3.4 Zájmy a společenství přátel

Říčan (2004, s. 266) poukazuje na důležitost přátel pro udržení soužití muže a ženy v manželství. Tento psycholog po popisuje rodinu jako málo chráněnou instituci, která nemůže obstát bez živého společenství. Manželé by i z důvodu upevnění svého vztahu měli udržovat kontakty s širším okruhem známých. Také Eldredgeovi (2011, s. 98) považují za nutnost, aby si manželé našli aktivitu, kterou budou trávit společně. Někdy stačí vypátrat v zálibách průsečíky, které budou bavit oba. Vyleťalovi (2010, s. 65) v přednášce zaměřené na priority křesťanského manželství se také shodují na tom, že společné zájmy by měly tvořit součást rodinného a manželského života. V určitých obdobích života budou mít manželé sice méně času na své osobní koníčky, mohou však dát přednost společným zájmům s partnerem. Přinese to do vztahu více radosti a hlubšího uspokojení.

Zájmy a hry, zvláště ve vztahu s přáteli, patří dle psychiatra Hrdličky (2006, s. 40) k jedné ze tří opor v tzv. „psychohygienickém trojúhelníku“. Dalšími oporami jsou rodina a profese. Tento lékař doporučuje k zachování životní stability, aby každý jedinec o své zájmy pečoval a udržoval tak i vztahy s přáteli.

2.3.5 Sexuální intimita manželů

Sexualita je zdrojem energie domova, vytváří intimitu manželů v atmosféře důvěry a je chráněna prostorem domova. Současně je propojena s plozením dětí. Sexuální uspokojení u muže je jedna z jeho hlavních potřeb. Pokud je tato jeho potřeba sycena, rád tráví chvíle se ženou, i když o sex nejde. Žena potřebuje k plnému spokojení v sexu vnímat důvěru a vědět, že jejich vztah je v pořádku. (Chvála, Trapková, 2014, s. 66 – 67). Vanier (2009, s. 145) popisuje sexualitu jako vyjádření lásky, která propojuje fyzickou intimitu s intimitou srdcí. Tento způsob sebedarování vede k přijetí závazku za druhého člověka. Darování sebe v genitální sexualitě manželský pár přesahuje, neboť jsou otevřeni předávání života jiné lidské bytosti.

Sexuální intimita se v průběhu života v manželství proměňuje. Manželská láska se liší od milenecké, erotické i sexuální přitažlivosti. V manželství se nalézá míra fyzické a citové blízkosti, která oboustranně vyhovuje oběma partnerům. Je potřeba, aby spolu

muž a žena komunikovali a objevovali příznivé sexuální podmínky vyhovující oběma. (Říčan, 2004, s. 255)

2.3.6 Náboženská a duchovní praxe v manželství

Společná modlitba je jednou z možností, jak spolu manželský pár může prohlubovat duchovní život a zároveň podporovat manželský vztah. Spousta manželských párů se nedovede společně modlit. Některým párům připadá jednodušší sdílet intimitu v sexuální oblasti, než v společné modlitbě. Jiní manželé těžko hledají čas a prostor k modlitbě, protože je neustále něco rozptyluje.

Modlitba v páru je intimní záležitost a zároveň okamžik velké zranitelnosti. Je to chvíle, kdy jsme méně opatrní. Někomu připadá velmi těžké, projevit před druhým svou zranitelnost. Eldregeovi (2011, s. 140 - 147) popisují, že modlitba uvádí člověka do stavu bezbrannosti. Mužům pak, dle těchto manželů může pomoci, když si uvědomí, že modlení je bitva.

3 Rodina a náhradní rodinná péče

Dříve bylo za základ rodiny považováno uzavření manželství, do kterého se pak narodily děti. Dnešní pojetí rodiny je velmi široké a není jednoduché ji právně přesně definovat, jako je tomu u manželství. V moderní rodinné politice dle Krebse (2015, s. 381) se za rodinu považuje soubor osob, které společně bydlí a hospodaří, mohou to být manželé nebo partneři s dítětem (dětmi), avšak rodinu může tvořit také jeden rodič s dítětem či dětmi.

Slovník sociální práce rodinu popisuje v tradičním pojetí jako skupinu lidí, kteří jsou spojeni pouty pokrevního příbuzenství nebo právním svazkem založeným na manželství nebo adopci. V širším pojetí může být označena rodina jako skupina lidí, kteří k sobě mají vzájemnou náklonnost v některé fázi svého vývoje a většinou společně sdílí domácnost. Dále může být rodina členěna na nukleární, tedy dvougenerační rodinu a rozšířenou rodinu, která zahrnuje více než dvě generace. (Matoušek 2003, s. 187). Říčan (2004, s. 161) dodává, že rodina je útočištěm před tvrdostí světa a anonymitou. Vztahy jsou totiž důležitější než prestiž a výkon. V rodině dostává každý člověk lekce pro celý další život.

3.1 Funkce rodiny

Rodina se v čase mění, a tím se mění i důležitost jejích funkcí. Dříve patřilo k nejdůležitějším funkcím materiální zajištění a reprodukce rodové linie. Postupně přebíral stát výkon práva, vzdělávání i ekonomické zajištění, a rodina se tak stávala na státu více závislá. Plození a výchova dětí, emocionální a sociální podpora všech členů však patří nadále k hlavním funkcím rodiny.

Rodina je nejlepším místem pro uspokojování potřeb jednotlivých členů. Jde především o potřeby fyzické, psychické a sociální. Pokud rodina dobře plní tuto svou funkci v uspokojování potřeb svých členů, jde o funkční rodinu. Rodina je místo, kde člověk získá potřebné vzorce chování, které potřebuje pro svůj život, a je velkým zdrojem zkušeností. (Fišer, Škoda, 2014, s. 155 – 159)

3.2 Náhradní rodičovství

Většina lidí předpokládá, že být rodičem je něco, co máme vrozené a nemusíme se tomu učit. Matějček (2002, s. 96) poukazuje na to, že pro většinu pěstounů je těžké přijmout identitu „náhradního“ rodiče. Je obtížné připustit, že jejich rodičovství je „jiné“, protože jim připadá, že je méně dokonalé. Jiné však neznamená horší. Náhradní rodičovství může být stejně nebo snad i kvalitnější než rodičovství biologické. Záleží pouze na tom, jakou podobu tomuto rodičovství v průběhu života dáme. Pokud náhradní rodiče přijmou identitu pěstouna nebo adoptivního rodiče, pomohou svěřenému dítěti, aby samo přijalo svou identitu. Přijmout své nové rodičovství, znamená rozvíjet je a kultivovat.

Matějček (2002, s. 103) vyzdvihuje náhradní rodiče, kteří překonávají své osobní sobectví a chovají se zdravě a vyspěle, když přijmou do rodiny dítě, které není jejich vlastní. Dle Vaniera (2009, s. 34) je důležité, by dítě získalo v rodině skutečnou vnitřní důstojnost a aby bylo milováno a přijímáno takové, jaké je. Pokud náhradní rodič svým dětem dokazuje, že je miluje a že se o něj skutečně zajímá, budou potřeby dětí naplněny a tyto děti skutečně mohou růst.

3.3 Náhradní rodinná péče a její formy

Náhradní rodinná péče (NRP) souhrnně označuje formy dlouhodobé péče o dítě, která neprobíhá v ústavu ani u biologických rodičů. Jedná se zejména o osvojení, pěstounství a hostitelství. Hlavními zákony, ve kterých je náhradní rodinná péče v naší republice upravena, jsou zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů a zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, který také upravuje rodinná práva. Před rokem 1989 tvořily právní rámec pro náhradní rodinnou péči zákon o rodině č. 94/1963 Sb. a zákon č. 50/1973 Sb. o pěstounské péči.

Zájem každého dítěte je, aby vyrůstalo v rodině, kde jsou naplňovány všechny jeho potřeby, a nejlépe aby bylo vychováváno svými biologickými rodiči. Pokud se rodiče z různých důvodů dočasně nebo trvale o dítě nemohou starat, je snaha svěřit tyto děti do péče blízkých příbuzných nebo známých. Teprve v případě, že se v okruhu blízkých osob nenajde nikdo, kdo by dítě mohl přijmout, hledá se pro ně náhradní rodinná péče. (Novotná, 2018, s. 19 – 20)

Základní formy náhradní rodinné péče jsou v naší republice osvojení, pěstounská péče, pěstounská péče na přechodnou dobu a poručenská péče. Zákony umožňují také „svěření“, což je svěření dítěte do péče jiné osoby a hostitelskou péči. Pro potřeby této bakalářské práce se budu dále věnovat popisu pouze základních forem náhradní rodinné péče, a to pouze v rovině obecných informací.

3.3.1 Osvojení

Osvojení, neboli „adopce“ je v náhradní rodinné péči tou nejdokonalejší formou. Náhradní rodiče získávají vůči dítěti stejná práva a povinnosti jako by byli biologickými rodiči. Tímto také práva a povinnosti biologických rodičů dítěte zanikají. Dle Novotné (2018, s. 20) je cílem osvojení, aby byl vytvořen mezi dítětem osvojitelem takový vztah, jako by byli jeho rodiči.

O osvojení rozhoduje soud. Osvojiteli dítěte se mohou stát manželé, manžel nebo manželka rodiče dítěte i osamělá osoba. Souhrn práv a povinností, které osvojitelé přijímají, se týká péče o nezletilé dítě, tj. o jeho zdraví, tělesný, citový, rozumový a mravní vývoj a jde také o zastupování dítěte a správu jeho jmění. Tato forma náhradní rodičovské péče má dítěti poskytnout stabilní rodinné prostředí, ve kterém se mu dostane laskavého přijetí a výchovy. Osvojitelům může přispět k naplňování smyslu jejich života. (Matějček, Kolouchová, Bubleová, Kovařík, Benešová, 2002, s. 37)

3.3.2 Pěstounská péče

Pěstounská péče je forma náhradní rodinné péče, kterou garantuje stát. Vzniká soudním rozhodnutím. Soud může pěstounům stanovit, aby podávali zprávy o výkonu pěstounské péče. Děti bývají do pěstounské péče svěřeny v případě, že nemají řádně zajištěnou výchovu svými rodiči a tudíž to vyžaduje jejich zájem. Mezi pěstounem a dítětem je svazek volnější než v případě osvojení. Příbuzenský vztah mezi nimi nevzniká. Pokud jsou pěstouni manželé, může být dítě svěřeno do jejich společné pěstounské péče. Pěstoun musí poskytovat dítěti řádnou výchovu, má přiznaná přiměřená práva a povinnosti rodičů (může je přesně vymezit soud) a je oprávněn rozhodovat o běžných záležitostech dítěte. (Novotná, 2018, s. 20)

Do pěstounské péče bývají svěřeny děti, které své rodiče ve většině případů znají. Předpokládá se proto, že se budou se svými biologickými rodiči vídat. Povinností

pěstounů je, aby udržovali, rozvíjeli a nadále prohlubovali sounáležitost dítěte s jeho biologickými příbuznými a případně i dalšími blízkými osobami. Je potřeba vnímat pěstounskou péči jako dočasnou. Soudně může určit dobu, po kterou je svěřeno do péče jiné než rodičovské. Může jít o přechodnou dobu i neurčitou dobu, která trvá až do zletilosti dítěte. (Bubleová, Frantíková, Vyskočil, Vávrová, Pokorná, 2014, s. 7)

3.3.3 Pěstounská péče na přechodnou dobu

Soud může na návrh orgánu sociálně-právní ochrany nařídit svěřeni dětí do pěstounské péče na přechodnou dobu. Následně musí nejpozději do jednoho měsíce přezkoumat, zda stále trvají důvody, pro které bylo do této péče dítě svěřeno. Lhůtu jednoho měsíce lze prodlužovat, nejdéle však na jeden rok. Do pěstounské péče na přechodnou dobu mohou být umístěny děti, jejichž rodiče se o ně ze závažných důvodů nemohou starat, a také děti, které po uplynutí stanované doby mohou být osvojeny. Krajský úřad vede v evidenci osoby, které mohou tuto krátkodobou formu náhradní rodinné péče vykonávat. (Bubleová a kol., 2014, s. 10 - 11)

Hana Pazlarová (2016, s. 155) uvádí, že pěstouni na přechodnou dobu jsou „profesionály“, jejichž úkolem je poskytnout dítěti stabilní rodinné prostředí na určitou dobu. Doba to bývá nutná k tomu, aby se u dítěte začaly řešit akutní psychosociální potřeby a jeho zdravotní stav. Dítě se u pěstounů připravuje na návrat do původní rodiny, na přechod do trvalé péče, popřípadě na jinou formu péče. Pěstounská péče na přechodnou dobu je náročná také pro krátké časové období.

3.3.4 Poručenství

Další formou náhradní rodinné péče vykonávané v České republice je poručenská péče. Poručníky se mohou náhradní rodiče stát, když dojde ke zbavení nebo omezení rodičovské zodpovědnosti na straně biologických rodičů. Dítě je svěřeno do péče poručníka, který se stává zákonným zástupcem dítěte. Práva a povinnosti poručníka vůči dítěti jsou stanoveny soudem. Poručník je pak soudem pravidelně kontrolován. Mezi poručníkem a dítětem nevzniká příbuzenský vztah. Pokud nemůže být dítěti stanoven poručník, je poručníkem stanoven orgán sociálně-právní ochrany dětí. (Bubleová a kol., 2014, s. 8)

Poručníci mají stejně jako pěstouni povinnost uzavřít Dohodu o výkonu pěstounské péče s doprovázející organizací. Podpora je jim pak poskytována stejným způsobem jako rodičům s dětmi v pěstounské péči.

3.4 Význam manželství pro rodinu a péči o děti

Občanský zákoník (viz kapitola 1.1 této práce) definuje založení rodiny jako hlavní účel manželství, společně s řádnou výchovou dětí a vzájemnou pomocí manželů. Manželství má tedy významné postavení, jsou-li jeho funkce založení rodiny a výchova dětí ukotveny v zákoně. Dle Oujezdské (2013, s. 5) je manželství i přes velkou rozvodovost stále nejstabilnější formou rodinného soužití. Oujezská také tvrdí, že ve společnosti není dostatečně oceněna podstata manželství a tím i založení rodiny a řádná výchova dětí. Společnost bere tuto skutečnost často jako soukromé rozhodnutí a investice do rodiny nelze spravedlivě ocenit. Také ve vztazích muže a ženy dochází k posunu v chápání vztahů. Mezi manžely může být vzájemná soutěživost ohledně povinností a práce v rodině. Mnohem smysluplnější je však vzájemný dialog a spolupráce v hledání náplně rolí v rodině.

Doktor Eggerichs (2015, s. 109), který pracuje více než třicet pět let jako poradce pro manželské páry je přesvědčen, že na děti má stejně velký vliv manželský vztah mezi rodiči, jako vztah rodičů k dětem samotným. Manželství je podle něj jako druhá strana rodičovské mince, je stejně důležité. Vella (2014, s. 21 - 22) tuto myšlenku rozvíjí, když popisuje, že manželství je postaveno na dávání skrze lásku. Vzájemná pomoc a služba manželů sobě navzájem a dětem se projevuje jedině skrze lásku. Společnost konzumu toto pojetí nemůže pochopit, protože se zajímá pouze o výhody a ptá se „co z toho budu mít?“. Zatímco manželství, které neustále zraje v lásce, dává přednost druhým a ptá se „co můžu dát já?“

4 Podpora rodiny a manželství

Podpora rodiny a manželství patří do oblasti rodinné politiky. V druhé kapitole této práce byly definovány potřeby manželství, se zaměřením na rodiny s dětmi v pěstounské péči. Tato kapitola vychází ze zmíněných potřeb. Zaměřím se na konkrétní možnosti vnější podpory pro rodiny a manželství, i podporu manželů navzájem.

4.1 Podpora rodiny

Rodina je ve většině zemí předmětem zvláštní podpory a ochrany státu. Děje se to prostřednictvím sociální a rodinné politiky. Podpora rodiny se uplatňuje předpisy a opatřeními z oblasti práva, ekonomie a sociální politiky. Jde o vědomé a cílené působení veřejných institucí na právní, ekonomický a sociální stav rodin. (Krebs, 2015, s. 381). V rámci systému státní sociální podpory je dle Krebse (2015, s. 385) uplatňován princip solidarity. Tento princip organizuje stát směrem od bezdětných rodin k rodinám s dětmi a dále jde o solidaritu rodin s vysokými příjmy k rodinám nízkopříjmovým.

Jako podpora rodiny jsou dle Matouška a Pazlarové (2014, s. 18 - 19) označovány programy, jejichž cílem je pomáhat členům rodiny, aby navzájem naplňovali své potřeby a aby s ohledem na zájmy rodiny jednali i v prostředí mimo rodinu. Podpora rodiny v tomto širokém pojetí nesleduje jen zájmy dítěte, ale zabývá se i tím, jak se chovají dospělí a jak jsou v rodině spokojeni.

Pokud má být podpora rodiny uskutečněná efektivním programem, pak musí mít jasně definovaný cíl, metody a musí ji uskutečňovat odborně vyškolení pracovníci. Podpora rodiny však není založena pouze na odborné pomoci, kterou mohou zajistit například psychologové, sociální pracovníci, pediatři ... atd., ale využívá všechny dostupné lidi, počínaje širokou rodinou, sousedy či dobrovolníky. (Matoušek, Pazlarová, 2014, s. 19 - 21). Dle Fišera a Škody (2014, s. 158 - 159) potřebují podporu zvláště „problémové rodiny“, ve kterých se vyskytují poruchy některých funkcí rodiny. Podle těchto odborníků je v populaci asi 12 – 13 % rodin, v nichž je některá z funkcí oslabena. V problémových rodinách však rodinný systém, ani vývoj dětí nebývá ohrožen. Pomoc zvenčí může být poskytována formou sledování orgánem sociálně právní ochrany dětí. Sanaci rodiny pak vyžadují „dysfunkční rodiny“, u kterých jsou poruchy funkcí rodiny vážné.

Možnost podpořit rodinu a zároveň této rodině ponechat odpovědnost za vlastní situaci, nabízí metoda „Rodinných konferencí“. Metodu využívají některé oddělení sociálně-právní ochrany dětí, které se zapojily do projektu MPSV a v současné době o tuto metodu stoupá zájem. Rodinné konference aktivizují vlastní rozhodování v rodině a neoslabují při tom schopnost rodiny řešit svou situaci vlastními silami. Jde v principu o zplnomocnění rodiny k využití svých zdrojů, hledání možností v širší rodině a komunitě. Rodinná konference bývá zaměřena na dítě, které se nachází nevýhodné situaci, a mobilizuje rodinu, aby vypracovala plán, jak situaci dítěte řešit. (Joklová, 2015, s. 30)

Podpořit funkční rodinu lze také neformálně - povzbuzením, sdílením s ostatními rodinami. Mezi další možnosti podpory rodiny patří budování kladného mediálního obrazu rodiny ve společnosti.

4.2 Podpora manželství

Přímo pojem „podpora manželství“ se v zákonech, ani odborných publikacích týkajících se náhradní rodinné péče hledá velmi těžko. Můžeme najít pojmy jako „podpora rodiny“ u Krebse (2015, s. 388) nebo Matouška (2014) nebo „ochrana rodičovství“, jak ji nazývá Bubleová (2014). O základní nabídce pomoci v rámci „doprovázení pěstounů“ píše Pazlarová (2016) nebo Bubleová (2014). Výčet služeb, včetně zprostředkování odborné pomoci psychologické nebo terapeutické, definuje zákon o sociálních službách č. 108/2006 Sb.

Manželé mohou využít pro podporu jejich vztahu mediaci a konzultaci s psychologem, či jiným odborníkem. Pěstouni mají právo na zprostředkování psychologické, terapeutické nebo jiné odborné pomoci (zákon č. 359/1999, §47a), která by mohla podpořit jejich manželství. Zakouřilová (2014, s. 22 – 23) uvádí, že poradenství patří mezi nejvýznamnější nástroje v sociální sféře. Novosad (2000, s. 96) vyzdvihuje důležitost poradenství i pro možnost správného nasměrování lidí na odbornou péči v době, kdy jsou jejich potíže ještě snadno řešitelné.

4.3 Vzájemná podpora muže a ženy v manželství

V manželství vchází muž a žena do nového vztahu. Vzdávají se jakoby sebe, aby dali přednost společnému dobru. Partner se stává tou nejdůležitější osobou, hned po Bohu. (Vyleťalovi, 2010, s. 62). Eldrege (2011, s. 40) doplňuje, že jednou z nejdůležitějších věcí v společném životě manželů je, že se navzájem podporují.

Manželé by měli mít motivaci k podpoře vzájemného vztahu i mimo oblast péstounské péče. Péče o děti, ať už vlastní nebo přijaté, jednou skončí, zatímco jejich manželství bude nadále pokračovat. Hrdlička (2006, s. 28) vyzývá k budování zralého partnerského vztahu už od začátku. Pokud dle něj manželé ve vztahu podporují porozumění, úctu a lásku, mají možnost, že jejich vztah a sexualita se rozvine ve zralé podobě. Lépe pak zvládnou i období neshod a vývojových krizí.

4.4 Podpora manželství ve vztahu k náhradní rodinné péči

Pro zdravé citové zázemí dítěte je důležité, aby náhradní rodič byl schopen navazovat a udržet si kvalitní partnerské vztahy. Při posuzování vhodnosti žadatelů o péstounství se proto hodnotí, mimo jiné, jejich partnerská situace. Posuzovatelé se ptají žadatelů na jejich současné i minulé partnerské vztahy. Za rizikového je považován žadatel, který nezažil žádný dlouhodobější vztah. Rizikem je také, pokud byly jeho vztahy pouze problémové, příliš krátkodobé a neuspokojivé. (Pazlarová, 2016, s. 35)

Z výše citovaného posouzení žadatelů o péstounskou péči vyplývá, že pro vhodnost žadatelů je důležitý stabilní partnerský vztah. Život ve funkčním víceletém manželství může být tedy při posouzení žadatelů dokladem kvalitního partnerského vztahu. Pokud se už manželé stanou péstouny, jejich vztah dalším posuzováním neprochází. Konkrétní podpora jejich manželského vztahu není v literatuře popsána. Mohou se však využít konzultací v rodinných poradnách, mediací i psychologické pomoci. Zprostředkovat tuto podporu jejich manželství může také doprovázející organizace. Dále mají možnost účastnit se vzdělávání a akcí, které jsou zaměřené na vztahy manželů a rodinný život.

Zatímco podporu rodiny lze najít v institucích a společnosti poměrně často, podporu orientovanou přímo na manželství už je obtížnější najít. Existují však

neziskové organizace, které na svých webových stránkách přímo definují, že „podporují manželství“. Jde například o Centrum pro rodinu a sociální péči, z. s., které má sídlo v Ostravě. Posláním této organizace je „*podporovat manželství, rodinu a mezilidské vztahy na základě křesťanských hodnot*“. Co se týká přímo podpory manželství, tak Středisko RODINA pomáhá lidem zlepšovat jejich vztahy skrze přípravu na manželství, programy, vzdělávání, podporuje rodinu založenou na manželství muže a ženy skrze přípravu, programy, vzdělávání, pomoc v obtížných situacích a také formou svědectví a vzájemné podpory. Nabízí také podporu pěstounským rodinám. (Centrum pro rodinu a sociální péči, O nás + GDPR [online])

5 Metodologie a etické souvislosti výzkumu

Metodologická část navazuje na úvodní, teoretickou část této bakalářské práce. V rámci představení metodologie výzkumu nejdříve připomenou cíl a výzkumnou otázku. Dále se budu zabývat metodami, které jsem používala pro získávání dat. Významná část bude věnována popisu jednotlivých kroků výzkumu a následného výstupu, tedy analýze získaných dat.

Cílem této práce je na základě kvalitativního výzkumu zjistit, jakou podporu by pro své manželství potřebovali rodiče, kteří mají děti svěřené v náhradní rodinné péči. Dosažení cíle tohoto výzkumu bude zodpovězením výzkumné otázky. Hlavní výzkumná otázka zní: „Jakou podporu by pro své manželství potřebovali rodiče, kteří mají děti svěřené v náhradní rodinné péči?“

Výzkumný problém jsem rozdělila na čtyři okruhy:

1. vnímání hodnoty manželství a jeho význam pro děti
2. vliv rodičovství a pěstounství na manželský vztah
3. potřeby vlastního manželství
4. potřeba konkrétní podpory pro vlastní manželství

5.1 Metoda získávání dat - kvalitativní výzkum

V počátku zdůvodním, proč je pro tuto práci použit kvalitativní výzkum. Miovský (2006, s. 17) uvádí obecné definice kvalitativních metod při výzkumu, které platí zvláště v psychologických vědách a zkoumají vlastnosti jevů nekvantifikovaných nebo nekvantifikovatelných. Kvalitativní výzkum se totiž vyznačuje zkoumáním jevů jedinečných a neopakovatelných. Každé manželství, ať už jde o pěstounské rodiny, nebo ne, je jedinečné a potřeby jednotlivých manželů jsou i přes jistou podobnost neopakovatelné. Manželé, kteří vychovávají děti v náhradní rodinné péči, mají jedinečné příběhy, které se stále v čase vyvíjejí. Proto nelze při zkoumání potřeb manželů tyto jevy kvantifikovat a je na místě použít při výzkumu metod kvalitativních.

Předností v kvalitativním výzkumu dle Hendla (2016, s. 47 - 49) je, že otázky se mohou v průběhu výzkumu modifikovat, své domněnky výzkumník přezkoumává a zároveň může reagovat na místní situace a podmínky. Dále tento výzkum umožňuje

zkoumat jevy v jejich přirozeném prostředí. Právě těchto předností jsem využila. Můj výzkum se uskutečňoval v domácnostech pěstounů, tedy v jejich přirozeném prostředí. Během rozhovorů jsem měla možnost pružně reagovat na situace běžného života zkoumaných rodin. Jako příklad mohu uvést okamžiky, kdy se během rozhovoru na chvíli pěstounka věnovala dítěti, které vyžadovalo její pozornost, rozhovor jsme tedy přerušili a pokračovali později. Jeden z rozhovorů nebylo možné kvůli přání manželů nahrávat, proto se přizpůsobení týkalo volby písemného zaznamenávání.

Kvalitativní výzkum má i své slabiny. Hendl (2016, s. 48) například poukazuje na subjektivní dojmy výzkumníka, které se mohou ve výzkumu odrážet a tím přesnost výsledků zkreslovat. Nepřesnosti může v kvalitativním výzkumu způsobit i jistý způsob zobecňování.

Bylo potřeba brát v úvahu, že proces vývoje vztahu jednotlivých manželů, který se v čase neustále mění a v každém období života rodiny má různou dynamiku. Miovský (2006, s. 18) potvrzuje, že další charakteristiky kvalitativního přístupu jsou právě procesualnost, historie a dynamika. Zároveň ukazuje na roli výzkumníka, který je součástí procesu a v kvalitativním výzkumu, využívá reflexivní přístup a může tak na případné změny reagovat.

5.2 Polostrukturovaný rozhovor jako technika sběru dat

Rozhovory či interview můžeme dle Miovského (2006, s. 157 - 160) rozdělit do tří základních skupin, kterými jsou nestrukturované, polostrukturované a strukturované interview. U polostrukturované interview není potřeba tak náročná příprava jako u jiných metod, protože se specifikuje spíše na určité okruhy otázek. Jádro interview pak tvoří základ otázek, jež mohou být během dotazování dle potřeby rozváděny a doplňovány a je možné zaměřovat jejich pořadí. Při rozhovoru je možné si nechávat vysvětlit odpovědi respondentů a klást doplňující otázky. Pro vlastní výzkum jsem tedy zvolila metodu polostrukturovaného rozhovoru, protože mi vyhovovala právě možnost nenucené komunikace s komunikačními partnery, kterou jistá volnost kladní otázek umožňuje.

5.3 Volba výzkumného souboru

Výzkumný soubor jsem vytvořila pomocí metody záměrného, neboli účelového výběru, ten patří v kvalitativním výzkumu mezi velmi často používané. Pro výzkum jsou účelně vybíráni takoví komunikační partneři, kteří splňují určité stanovené kritérium a zároveň jsou ochotni se do výzkumu zapojit. Tento výzkum se uplatňuje zvláště v případě malého výběrového souboru a u studií menšího rozsahu, právě pro svou ekonomickou a efektivní strategii. (Miovský, 2006, s. 135-136)

V mém výzkumu jde o menší výběrový soubor, tvořený z pěti manželských párů, které mají svěřeny děti v náhradní rodinné péči. Zmíněných komunikačních partnerů je deset, jde však o manželské páry, proto počítám s pěti jednotkami. Dle Miovského (2006, s. 140) lze v tomto případě, kdy jednotkou výběru je manželský pár, nazvat metodu párový výběr.

Jsem si vědoma, že výzkumný soubor pěti manželských párů, je dosti malý. Dle logiky kvalitativního výzkumu bych do teoretického nasycení měla ve výzkumu pokračovat do doby, pokud se budou objevovat nové relevantní souvislosti. Pro potřeby této bakalářské práce se však na tomto počtu komunikačních partnerů zastavuji.

Rozhovor jsem vedla s oběma partnery současně. Volila jsem tento náročnější způsob rozhovoru záměrně. Zajímala jsem o „potřeby manželství“, které je postavené na svazku muže a ženy. Během rozhovoru s manželským párem jsem měla možnost sledovat také interakce mezi partnery a jejich neverbální projevy, kterými reagovali na sebe navzájem.

Podklady pro výzkum, tj. možnost setkání a rozhovoru s manželky, jsem získala v organizaci, která doprovází pěstounské rodiny. Dva manželské páry jsou z okruhu mých známých. Dle doporučení odborníků Bugel a Šlechtová (2012, s. 187) jsem změnila jména respondentů a neuvádím ani podrobné informace ohledně jejich věku, zaměstnání nebo bydliště.

5.4 Postup při sběru, zpracování a analýze dat

Výzkum byl realizován v období od listopadu 2017 do května 2018. Jednotlivé manželské páry, tedy respondenty tohoto výzkumu jsem vybírala na základě doporučení

organizace doprovázející pěstouny nebo osobní známosti. Kritériem pro výzkum bylo, aby se jednalo o manželské páry, které mají svěřeny děti v náhradní rodinné péči. Všichni zde zmiňovaní respondenti byli nejdříve osloveni a seznámeni se záměrem a způsobem výzkumu a s tímto výzkumem souhlasili.

Pro zpracování dat jsem zvolila techniku transkripce. Jde o přepsání nahrávaných hlasových hovorů do textové podoby. Nahrávání hovorů a jejich následný přepis mi umožnilo přepsat rozhovory doslovně. Zároveň jsem si všímala tónu hlasu, smíchu nebo váhání v řeči. Jeden manželský pár nesouhlasil s nahráváním, proto jsem si odpovědi během rozhovoru zapisovala v podobě poznámek a následně přepsala do celých vět. Jsem si vědoma, že u přepisu rozhovoru tohoto manželského páru mohlo dojít k jistým nepřesnostem, protože bylo obtížné si zapisovat jejich výpovědi a zároveň se dotazovat.

Analýzou získaných dat jsem pak vyhodnocovala informace, které jsem během jednotlivých rozhovorů s manželskými páry získala. Tuto analýzu jsem prováděla pomocí otevřeného kódování a následného axiálního kódování. Rozhovory s pěstounskými páry přepsané do textové podoby jsem pomocí kódů rozdělila do kategorií a podkategorií. Následně jsem hledala mezi jednotlivými kategoriemi podobné vlastnosti a spojitosti. V takto zmapovaných rozhovorech je pak možné pomocí metody axiálního kódování propojovat kategorie a podkategorie. Hledají se při tom charakteristiky a spojitosti, které jsou potřeba k analýze získaných dat. (Miovský, 2006, s. 229 – 230)

5.5 Etický rozměr výzkumu

V oblasti sociálněvědního výzkumu, zvláště pokud jde o kvalitativní výzkum je potřeba zohledňovat etické souvislosti. V této oblasti je možné se zaměřit na úroveň vztahů mezi výzkumníkem a zkoumaným vzorkem a také na oblast širšího okolí, do kterého patří společenské normy. (Bugel, Šlechtová, 2012, s. 184)

V životě manželů jsou citlivé oblasti a výzkumník si musí být vědom, že do těchto citlivých oblastí vstupuje. Bugel, Šlechtová (2012, s. 185) uvádějí, že výzkumník by měl brát v úvahu to, že respondenty vlastně vyrušuje v jejich běžném životě. Proto je potřeba, aby s citlivostí respektoval možné omezení nebo případné důvody participantů, pro které se nechtějí do výzkumu zapojit v plném rozsahu. S tímto souvisí i

přizpůsobení výzkumníka časovým možnostem manželských páru a předem dohodnutý čas, který bude určen na rozhovor. Právě s ohledem na eticky citlivé oblasti záměrně neuvádím pravá jména manželů, ani jejich dětí v náhradní rodinné péči. Zaměřila jsem se tedy na to, aby účastníci výzkumu v této práci zůstali anonymní.

5.6 Profily komunikačních partnerů

5.6.1 Manželé Adámkovi

Adámkovi jsou svoji 25 let. Bydlí v menším městě a oba jsou učitelé, každý pracuje na jiné základní škole. Mají tři biologické děti – dva dospělí synové již žijí mimo rodinu, dcera studuje na střední škole. Do pěstounské péče si vzdali tříletou dívku, tehdy jejich dceři bylo osm let.

Manželům Adámkovým jsem vděčná za to, že mě (jako výzkumníka) přivedli na myšlenku „zabývat se potřebami manželů pro jejich manželství“. Sdělili mi v neformálním rozhovoru, že potřebují, aby se někdo zabýval tím, jak se mají „jako manželé“. Adámkovi oceňovali, že se sociální pracovníci zabývají potřebami dítěte, ale zároveň poukazovali na potřebu řešit také svoje manželství.

5.6.2 Manželé Bartošovi

Bartošovi v loňském roce oslavili čtyřicet let svého manželství. Mají pět dospělých dětí, které již vedou samostatný život. Navíc jsou již čtyřnásobnými prarodiči. Když jim postupně jejich děti odcházely z domu, přemýšleli Bartošovi, jak využít velký dům a komu věnovat lásku. Rozhodli se tedy, že budou pěstouny na přechodnou dobu. Po absolvování přípravy se už v jejich péči vystřídal celkem šest dětí. Před nedávnem předali sourozeneckou trojici malých dětí trvalým pěstounům a nyní si potřebují odpočinout.

Manželé Bartošovi si nepřáli, aby byl náš rozhovor nahráván. Respektovala jsem to, proto jsem si pouze zapisovala poznámky a rozhovor následně přepsala do této podoby. Jsem si vědoma toho, že nejde o doslovný přepis, zachyceny jsou však hlavní myšlenky.

5.6.3 Manželé Cardovi

Manželský pár Cardových má téměř dospělého syna. Svatbu měli před devatenácti lety. Vždy chtěli mít velkou rodinu a hodně dětí, ale pro zdravotní obtíže nemohli mít víc vlastních dětí. Rozhodli se adoptovat holčičku. Když se biologické matce této adoptované holčičky narodila další dcera, kontaktovala je pracovnice krajského úřadu, zda si ji chtějí vzít do pěstounské péče (adopce nebyla možná). Cardovi neváhali a přijali tehdy další holčičku. Tato dívka bude mít tři roky. Cardovi bydlí v malém městě v rodinném domě. Chovají spoustu domácích zvířat. Paní Cardová je s dětmi doma, plně se jim věnuje. Pan Carda rodinu finančně zabezpečuje.

Po představení výzkumu se manželům myšlenka „potřeb manželství“ velmi líbila. Oceňovali to, že se tématem manželství někdo zabývá. Rozhovor s tímto pěstounským párem však pro rozdílnost povah a názorů obou manželů nebyl jednoduchý. Chvillemi se téměř hádali. V odpovědích na jednotlivé otázky je znát dynamika i občasný rozpor. Den po uskutečnění rozhovoru napsal pan Carda dlouhý mail, kterým měl potřebu ještě doplnit to, co nemohl říct. Část tohoto mailu je použit v tomto výzkumu.

5.6.4 Manželé Dvořákovi

Když se Dvořákovi po asi deseti letech nedočkali vlastních dětí, rozhodli se věnovat svou lásku a péči dítěti, které chtěli vzít do pěstounské péče. Žádali původně o jedno dítě, ale nakonec přijali sourozenecký pár. Chlapci bylo tehdy pět let a jeho sestřička měla dva roky. Nyní jsou děti ve věku 14 a 11 let. Dvořákovi bydlí na vesnici v rodinném domě. Oba manželé pracují. S rozhovorem pro výzkum o potřebách pěstounů souhlasili.

5.6.5 Manželé Erbenovi

Manželé Erbenovi jsou svoji 19 let. Mají dvě biologické děti a dvě děti vychovávají v náhradní rodinné péči. Bydlí na vesnici v rodinném domě. S tímto výzkumem souhlasili, zdálo se jim zajímavé, že se někdo zabývá jejich manželstvím. Pěstouny jsou manželé Erbenovi teprve čtyři roky. Vzali si do pěstounské péče sourozence - holčička měla tehdy čtyři roky a chlapec jeden rok. Pan Erben pracuje ve vedoucí pozici v menší firmě. Jeho žena se po mateřské dovolené vrátila na poloviční úvazek do práce jako administrativní pracovnice.

6 Výsledky výzkumu

Během rozhovorů s manželskými páry jsem se pokoušela najít odpověď na výzkumnou otázku: „**Jakou podporu by pro své manželství potřebovali rodiče, kteří mají děti svěřené v náhradní rodinné péči?**“ Zaměřila jsem se na čtyři okruhy:

- vnímání hodnoty manželství a jeho význam pro děti;
- vliv rodičovství a pěstounství na manželský vztah;
- potřeby vlastního manželství;
- potřeba konkrétní podpory pro vlastní manželství.

Okruhy tvoří rámec pro odpověď na hlavní výzkumnou otázku. Řazení jednotlivých výsledků v kategoriích však není chronologické. Vycházela jsem z jistých spojitostí a charakteristik, které plynuly z jednotlivých rozhovorů. Rozdělení do čtyř okruhů se nedařilo přesně ohraničit, odpovědi se často překrývají a propojují. Jakoby všechno souviselo se vším.

Komunikační partneři nejsou z důvodu zjednodušení popisováni celými jmény. V textu jsou použity zkratky. Jednotlivé zkratky jmen tvoří vždy začáteční písmeno příjmení manželů a pak písmena „m“ a „ž“, které upřesňují, zda jde o muže či ženu.

6.1 Vnímání hodnoty manželství a jeho význam pro děti

Manželství jako **hodnotu a smysl v životě** vnímali jistým způsobem všichni dotazovaní pěstouni. Poukazovali především na hodnotu **vztahu muže a ženy**, který společně budují (Dm, Ež, Bž). Zároveň si uvědomovali, že **život v manželství je někdy náročný a vyžaduje oběti** (Dž, Dm, Cm, Em).

„Manželství je cesta a vše je to v hlavě toho, kdo se na tu cestu vydal a jestli z té cesty nechce uhnout. Jestli manželství není úlet, ale odhodlání dojít k cíli.“ (Em)

„Pro mě je manželství druhá nejvyšší hodnota. Protože já bych... já jsem tomu obětoval hodně.“ (Cm)

Důraz je kladen na **manželský slib** před Bohem, který si muž a žena v den svatby dali (Am, Em) a také **vědomí společného růstu v lásce** (Am, Až, Bm, Bž, Em).

„Manželství je vrchol, ke kterému se stále přibližujeme. A jak se přibližujeme, tak je to pořád lepší a lepší. (smích oba) Věřím tomu, že manželství je Bohem chtěné a Bůh mu dal tu svátost. Udělí si ji ti dva mezi sebou. Žijeme spojeni a Bůh je toho svědek, toho spojení manželů.“ (Am)

Hodnota vztahu však dle Dm nestojí pouze na instituci manželství. Vyjádřil se k nesezdaným soužitím takto: „Já si myslím, že hodnotu má i nemanželský vztah, pokud je kvalitní... je to ve vztahu, který vytvářejí.“ (Dm)

V manželství má velký význam **důvěra, vzájemná opora a možnost se na někoho spolehnout** (Až, Bž, Ež, Em). Některým dává jistotu právě manželský slib. Když jednotliví komunikační partneři popisovali hodnoty manželství, sdělovali zároveň **potřeby** (potřebuji se na někoho spolehnout, mít s někým důvěrný vztah) a také **možnosti podpory, kterou si jako manželé navzájem mohou poskytnout**.

„Není nikdo bližší, kdo mi dal oporu přímo pro mě na míru.“ (Bž)

„Je to jistota. Jistota pro mě i pro děti. Pro mě je manželství důležité pro pocit bezpečí, něčeho pevného... vím, že nejsem sama na všechno těžké... když je dobře, tak se taky mám s kým podělit... Manželství je důležité nejen pro nás dva (úsměv na manžela), ale taky pro naše děti. Ony z toho žijou, že my se máme rádi.“ (Ež)

Manželé si uvědomují, že jejich vzájemné interakce, způsob, jakým spolu jednájí a komunikují, **působí na jejich děti**. (Ež, Em, Bž, Bm, Cm Až). Ovlivňuje to i jejich manželský vztah, protože mají své děti rádi a chtějí jim **dopřát, aby vyrůstaly v lásce**.

„Všechny naše děti vyrostly z lásky. Myslím, že bez lásky manželů nemůžou děti vyrůstat dobře.“ (Bž)

Může jít o další důvod k tomu, aby se chovali dobře k sobě navzájem – nejen kvůli sobě, ale aby **děti viděly dobrý příklad**. Záleží jim na tom, aby děti (vlastní i přijaté) **poznaly fungující manželský vztah**.

„Já si myslím, že i to dítě, když to vidí, že ti, i když to nejsou jeho biologičtí rodiče, že „fungují“, to je to jediné, co si to může přenést do dalšího života... že někde to fungovalo.“ (Až)

Všechny zatím zmíněné hodnoty, které dávají manželství smysl, však nejsou samozřejmostí. Komunikační partneři, zvláště muži (Am, Em, Dž), uváděli, jak těžké je někdy o vztah usilovat. Je potřeba se pro vztah někdy **rozhodovat rozumem** a nedat pouze na city a náladu.

„A že jsou někdy chvíle, kdy musí zvítězit rozum, protože ta láska a nenávisť mají k sobě strašně blízko..... A když bylo nejhůř, tak mi v hlavě znělo: „v dobrém a zlém“ ...“ (Am)

6.2 Vliv rodičovství a pěstounství na manželský vztah

Pro všechny pěstounské manželské páry je společné, že **chtěli mít děti**. Některé páry se po zralé úvaze rozhodly k vlastním malým dětem přijmout další děti do pěstounské péče (A, C, E). Manželé Dvořákoví si náhradní rodinnou péči zvolili z důvodu, že nemohli mít vlastní děti. Pěstouny na přechodnou dobu se stali manželé Bartošovi až po tom, co jejich vlastní děti dospěly.

„Říkala jsem si, že děti už nás nepotřebují, mají svoje životy... a my máme ještě dost sil a velký dům, tak třeba pomůžeme jiným dětem. Taky máme dost lásky, kterou někomu můžeme dát...“ (Bž)

Pěstouni dokazují, že **děti jejich partnerský život stmelují** (Bm, Cm, Až, Dž). Život bez dětí, si nedovedou představit, **neměli by smysl spolu zůstat** (Dž).

„Já jsem si nezvykla na to, že by to tak pokračovalo bez dětí. To by jsme spolu asi nezůstali...“ (Dž)

Když se z manželského páru stane rodičovský (pěstounský) pár, prochází jejich vzájemných vztah mnoha změnami. **Rozšíří se pozornost** na další objekty, je potřeba více energie, sil, času a nasazení. Často v sobě **najdou možnosti a předpoklady** k věcem, které je **posouvají dopředu**. Manželský vztah se mění. Spousta párů popisuje, že to byly velké změny, které jim přijetí dětí do pěstounské péče přinesly. I přes velké nároky to byly změny k lepšímu a jejich **manželský vztah zrál a rostl** (Dm, Dž, Cm, Až, Dž, Em, Ež).

„Cítili jsme dost lásky, kterou máme a můžeme ji dát. Takže manželství se neustále mění, jak jde čas, pořád rosteme.“ (Bž)

Zvláště muži (Am, Dm, Em) **přiznávali i pochyby, velké nároky a krize**, které v souvislosti s přijetím dítěte do pěstounské péče měli. Pro pana Erbena bylo obtížné o tom vůbec mluvit. Řekl: „... *jo, je to jiné... nechci se v tom vrtat...*“ Pan Dvořák i po několika letech pochybuje, zda jejich rozhodnutí bylo správné: „... *změnu přinesl R (pozn. R je chlapec v PP). To je náročné. Pokud se to nějakým způsobem nebude zhoršovat, tak jsme se rozhodli správně...*“ Jeho žena, paní Dvořáková to okomentovala slovy: „*Já vnímám manželství bez dětí prázdné..., ale teď nevím, co by bylo těžší ... jestli to manželství bez dětí, nebo zvládnout R v takovém stavu, v jakém přišel ...*“

Manželé se na přijetí dítěte do PP důkladně připravovali i se svými dětmi (A, C, E), těšili se a modlili se za dítě, které k nim do rodiny přijde (Až, Ež). To jejich manželské i rodinné vztahy stmelovalo. Přiznávají však i **krize, zklamání a vyčerpání** (Em, Ež, Dm, Dž, Cž, Bm, Am, Až). **Nenaplnily se jejich představy, nároky byly větší, než čekali** a často se (zvláště v prvních měsících po přijetí dítěte do PP) cítili vyčerpání a neuznaní.

„*Ona se na mě furt věšela, měla jsem ji stále na zádech, nemohla jsem nic...*“ (Cž)

„*Když přišla N do rodiny, tak já jsem dlouho se s tím pral. Mé vnímání bylo takové, že je to vetřelec, který k nám vlezl a který vyžaduje energii a sílu. Rozum říkal, tak jste se rozhodli, musíte to udělat, jste křesťané... takové odpovědi byly rozumové, ale citové takové to vnímání srdce, bylo proti.*“ (Am)

Péče o dítě v pěstounské péči byla nějakým způsobem mnohem náročnější, než péče o vlastní děti (Cž, Am, Až, Em). Přijetí dítěte do PP ovlivnilo i vlastní biologické děti.

„*A cítil jsem to jako křivdu na vlastních dětech...*“ (Am)

Z rozhovorů vyplývá, že nároky, změny a krize, zvláště po přijetí dětí do pěstounské péče, byly opravdu velké. Pokud by **vztah manželů nebyl do té doby stabilní a pevný, zřejmě by tak velký nápor nevydržel.**

6.3 Potřeby vlastního manželství a představení možností konkrétní podpory

V průběhu rozhovorů o hodnotě manželství a vlivu vztahu na partnery samotné a na jejich děti, formulovali komunikační partneři své potřeby. Na začátku rozdělené čtyři oblasti se prolínaly a potřeby manželství pronikaly i z odpovědí původně směřovaných na hodnotu manželství a vliv pěstounství na manželský vztah.

První potřebu nepřímo vyjádřil pan Carda na začátku výzkumného rozhovoru, když řekl: *„To je výborné, že se někdo chce zabývat potřebami manželů pro jejich manželství. Konečně! To je výborný nápad, určitě chceme spolupracovat. Něco takového je potřeba a při tom se nás na to nikdo neptal.“*

Tuto potřebu, **aby se někdo zajímal o manželství pěstounů**, potvrdili také Ež, Až, Am.

Zajímavou odpověď na potřeby jejich manželství měl pan Erben, který řekl: *„V principu přece manželství nemá potřeby. V principu je to průnik dvou množin. Manžel a manželka.“* Poukazoval tímto, že potřeby manželství vychází z **propojení potřeb muže a ženy**.

Komunikační partneři velmi často říkali, že jejich **potřeby se v čase mění** (Em, Am, Bm, Dm). Vnímali jiné potřeby v době přípravy na pěstounskou péči, krátce po přijetí dítěte do pěstounské péče a po několika letech, kdy už byla rodina sehraná (Am, Bž, Dž, Cm, Em, Až). V náročných obdobích (jsou jimi například přijetí dítěte do PP, řešení problémů ve škole, předávání dětí z PPPD jiným pěstounům aj.) byli manželé ochotni jakoby upřednostnit potřeby dětí nad svými. To však neznamená, že v těchto obdobích nemělo jejich manželství potřeby. Jen **byli ochotni se upozadit se svými potřebami** a napnout síly, aby uspokojili potřeby svých dětí. Pozoruhodné je, že byli ochotni toto dělat i pro nevlastní děti, které přijali do pěstounské péče.

Pro všechny manžely, kteří se v tomto výzkumu stali mými komunikačními partnery, bylo jednou z hlavních potřeb **„mít děti“**. Někteří plánovali mít více dětí ještě před svatbou, jiní snili o velké rodině a děti nepřicházely a další po odchodu dospělých dětí věnovali své síly dětem přijatým na přechodnou dobu. Pan Erben vysvětloval, že toužili s manželkou po dětech už krátce po svatbě. Vysvětloval to s úsměvem na svou ženu:

„Měli jsme potřebu dělat a mít děti. Muž měl potřebu dělat děti a žena potřebu mít děti. Bylo to v souladu. Ale stejně jsme o dětech snili.“

K povšimnutí stojí také touha pěstounů, cítit kladnou odezvu od svěřených dětí za to, co pro ně udělali. Nečekali velkou vděčnost, vyznamenání nebo poděkování... Cítili však **potřebu uznání, že se pro děti obětují** (Cž, Až, Am, Ež, Bž). Zajímavé také je, že tuto potřebu uznání u biologických dětí neměli, nebo alespoň nebyla tak silná.

„Ona si tu lásku brala tak, jak potřebovala. Ale já jsem chtěla být ten, kdo se obětuje a ona si to brala, aniž se ptala...“ (Až)

Jedna z potřeb, která se opakovala sice v různé intenzitě, ale byla zřejmá u všech párů, byla **mít jako manželé čas pro sebe** (Am, Až, Bž, Cm, Dž, Em, Ež). Ženy kladly navíc důležitost na to, aby v době, kdy tráví čas s manželem, se někdo postaral o děti.

„Vnímám potřebu být někdy s manželem sama, bez dětí... Stačí třeba jeden víkend za rok nebo občas příjemný výlet, večere... jen my dva... Ale abych si to užila, musím vědět, že je v tu dobu o děti postaráno. Úplně je z hlavy nepustím nikdy.“ (Ež)

Potřebu odpočinku mají všichni rodiče. Manželé **se potřebují nadechnout, chvíli se starat jen jeden o druhého**, aby se pak k dětem mohli vrátit a věnovat jim plnou pozornost. Pěstouni na přechodnou dobu jsou ještě v poněkud jiné situaci. Když od nich děti odejdou do jiných rodin, měli by si **odpočinout před přijetím dalších dětí**.

„Tyto děti máme svěřeny jen na chvíli, pak se s nimi musíme rozloučit. Ale stejně už nám navždy zůstanou v srdci, to se nedá vymazat. Jen už jejich životy nemůžeme ovlivňovat. Jakoby si sebou odnesly kus nás.“ (Bž)

Manželskému vztahu prospívá i to, když **tráví nějaký čas odděleně** (Em, Dž, Ež, Bž, Bm). Paní Bartošová přímo řekla: *„Já chci být doma. Dám si do pořádku zahrádku, uklidím dům. Manžel potřebuje někam jet... ať jede, potřebuje odpočinek.“*

Společnou modlitbu jako duchovní podporu zdůrazňovali pěstouni A, C, D a E.

Všechny manželské páry zmiňovaly důležitost **prožívat své pěstounství s podporou přátel a společenství**.

„...že jsme se neuzavřeli úplně jako rodina, ale byli jsme pořád v nějakém kontaktu s ostatními... člověk viděl, jak to funguje a nefunguje a učil se z toho...“ (AŽ)

Pěstounům je poskytována **materiální podpora státem** (formou finančních příspěvků) a mají nárok na **podporu doprovodných organizací** (poradenství, vzdělávání, doprovod). Přes to, že finanční podpory všichni využívají, nepovažují ji za stěžejní (Cm, Bm, Bž, Em). Manželé Bartošovi dokonce odmítli využít příspěvek na úhradu potřeb dětí a dali je novým rodinám. Paní Bartošová to komentovala slovy: „*Nestali jsme se pěstouny proto, aby nás stát podporoval. Peníze, které jsme dostali na děti, jsme jim pak po předání dali. Ať třeba mají něco našetřeno.*“

Odlehčení jako formu podpory, na kterou mají pěstouni nárok, nepovažují komunikační partneři jako vhodně nastavenou. Neradi totiž děti opouštění na delší dobu (Cm, Em, Ež, Bž). Pokud však mohou využít hlídání dětí v jejich blízkosti (ve stejné budově) a oni se při tom vzdělávají nebo jsou v klubu pěstounů, souhlasí s touto formou. Přímou podporu pro manželský vztah vnímají tehdy, když na zmíněnou akci jedou společně.

„*Mi to vyhovuje, když tam jsme oba spolu. Sedíme tam stejně a pak se o tom můžeme bavit... Slyšíme to oba dva a je šance, že to přijmeme spolu.*“ (Cm)

Manželství přináší opravdovou podporu, když mohou **partneři společně jet na manželské setkání, duchovní obnovu nebo vzdělávací akci** zaměřenou přímo na **jejich vztah** (Am, Až, Cm, Dž, Em, Ež). Nejde pouze o formu vzdělávání, ale manželé se tak **dostanou mezi stejně smýšlející lidi**, kteří **uznávají manželství jako velkou hodnotu**. Cítí mezi těmito lidmi sounáležitost a vnitřní klid. Zároveň vnímají **podporu společenství a sami jsou zdrojem podpory ostatním**.

6.4 Představení konkrétní podpory pro vlastní manželství v pěstounských rodinách

Formulovat možnosti podpory pro vlastní manželství bylo velmi těžkým úkolem. V počátku rozhovorů sice komunikační partneři projevovali nadšení, byli mile překvapeni, že se někdo zajímá o potřeby manželství (Cm, Am, Až, Bž, Ež). K vyjmenování konkrétních možností však potřebovali více času, přemýšleli a váhali

s odpovědí. Bylo to zřejmě z důvodu, že nejsou zvyklí se zamýšlet nad potřebami manželství. Dovedou snadno vyjmenovat, co všechno potřebují jejich děti, partner či partnerka. Zdůrazňovali také to, že manželský vztah potřebuje neustále růst a péče o tento vztah se vyplácí. Pokud jim na vztahu opravdu záleží, dovedou naplňovat své potřeby navzájem a děti z jejich lásky rostou. Paní Erbenová připodobňovala funkční vztah k autu, kde naplňování potřeb je stejně důležité jako palivo do motoru, aby vozidlo jelo. Řekla: „*Ten benzín musíme doplňovat neustále.*“

Těžkým úkolem bylo nejen formulovat konkrétní možnosti podpory pro manželství, ale také vyhledat, roztrdit a sepsat všechny informace, aby odpověděly na výzkumnou otázku, která zní: „Jakou podporu by pro své manželství potřebovali rodiče, kteří mají děti svěřené v náhradní rodinné péči?“ Pro přehlednost jsem odpovědi rozdělila do pěti oblastí podle „poskytovatele“ konkrétní podpory:

- Podpora vnější
- Podpora manželů navzájem
- Duchovní podpora
- Podpora společenství, přátel, blízké rodiny
- „Bonusová“ podpora

6.4.1 Podpora vnější

Ze zákona jsou pěstouni povinni uzavřít Dohodu o výkonu pěstounské péče s **doprovázející organizací** (nebo jinou pověřenou osobou), ta jim má poskytovat podporu. Jsou pak v častém kontaktu s **klíčovou sociální pracovnící**, která navštěvuje rodinu minimálně jednou za dva měsíce. Komunikační partneři zmiňovali dobrou zkušenost s touto sociální pracovnící (Am, Bž, Cm, Ež). Zvláště vyzdvihovali návštěvy v rodině, které nebyly zaměřeny na pouze formální záležitosti, ale pracovníce byla vstřícná, **podporovala jejich pěstounství a zajímala se také o manželství** (A, C, D, E) – konkrétně například doporučovala odlehčení, na které by jeli společně; vzdělávací akce s tématem vztahů mezi manžely... ad.

Pokud **sociální pracovníce dovede ocenit** manželský pár, že jejich pěstounská péče byla náročná, velmi je to potěší a zároveň podpoří.

„Už vím, co nás moc potěšilo. Když jsme předali ty tři děti pěstounům, tak za námi přišla naše sociální pracovnice a s kytkou nám děkovala za to, co jsme společně dokázali... To bylo krásné, na to nezapomenu. Mysleli jsme, že se jde zeptat, kdy přijmeme další děti, když jsme pěstouny na přechodnou dobu, ale ona ocenila to, že jsme to společně zvládli.“ (Bž)

Vnější podporu mohou poskytovat i jiné subjekty, přednostně stát (legislativa, finanční příspěvky), další organizace a celkově i společnost. Všechny rodiny zapojené ve výzkumu využívají **finanční podpory státu a podpory vyplývající z dohody**, kterou mají uzavřenou s doprovodnou organizací. Jsou s touto podporou spokojeni. Poukazují však, že jde především o materiální podporu a týká se pěstounské péče o dítě.

„Stát je daleko. Nastavené je to obecně dobře. Až na details..... daňové úlevy na děti, manželku... tak tam to funguje. Nevnímám z finanční stránky problém. Ale hodnotové postoje... společnost nepodporuje rodiny jinak než materiálně....“ (Em)

„Já myslím, že stát se stará. V zájmu státu je postarat se o dítě a on to deleguje na ty manžele. Ten stát. Myslím, že i proto to tak můžeme vidět, že dítě je přednější než to manželství.“ (Am)

Někteří pěstouni zmiňují, že mají zkušenost s **psychologickou pomocí či manželskou mediací**, kterou jim zajistily doprovodné organizace (Cm, Cž, Ež, Am, Až, Dm, Dž).

„Já myslím, že pomáhá jakákoliv mediace, vzhled na věc jinýma očima.“ (Cm)

Svépomocné skupiny, například Kluby pěstounů, využívají manželské páry právě pro to, že se jich mohou účastnit společně (Dm, Dž, Cm, Cž) a pod vedením psychologa se sdílejí s ostatními na téma, které velmi často souvisí se vztahy v rodině.

Pozitivně jsou hodnoceny (Am, Až, Cm, Cž, Em, Ež) **manželské večery** (pozn. manželské večery pořádají některé farnosti - jde o aktivitu, která obsahuje několik setkání pro manželské páry, jako rande, spojené s večerí při svíčkách a diskuzí v páru na určité téma – věnují se sobě navzájem) a také **duchovní obnovy** a „**manželáky**“ (vícedenní setkání – program pro manželské páry, přednášky, dětem zajišťují program animátoři).

Vzdělávání a školící semináře jsou všichni pěstouni a poručníci povinni absolvovat (alespoň 24 hodin za rok). S výběrem tématu a zajištěním vzdělávání dopomáhají klíčové sociální pracovnice. Komunikační partneři uváděli, že upřednostňují takové školení, kde lektor má osobní zkušenosti s pěstounstvím nebo manželskými vztahy a dovede použít příklady i z osobního života (Cm, Cž, Ež, Bm, Bž, Až, Dm).

„Když to jsou aktivity, které někdo říká, co zažil v životě, tak vám to docvakne.“ (Cž)

6.4.2 Podpora manželů navzájem

Společnou pěstounskou péči mohou mít pouze manželé. Tato forma péče o dítě je výhodná pro možnost vystřídat se ve faktické péči o svěřené dítě a má velkou přednost v tom, že **se pěstouni mohou podporovat navzájem**. Na důležitosti podpory od svého manžela/manželky se shodli všichni komunikační partneři (A, B, C, D, E). Jako nepostradatelnou ji považovali při každém **důležitém rozhodování**, nejvíce však při rozhodování, **zda přijmou dítě do pěstounské péče** (Dž, Bž, Až, Ež).

Jako velmi podstatné zdůrazňovali manželé, že se výše zmiňovaných **aktivit účastní jako pár** (A, B, C, D, E), stane se jim prioritou, aby šli společně. Bývá pro ně sice náročně skloubit časové a pracovní možnosti, ale podporuje to jejich vztah.

Společně strávený čas bez dětí, neopomenul zmínit ani jeden manželský pár.

„První, co mě napadlo, co cítím, potřebujeme být spolu.“ (Až) „Úplně stejně.“ (Am)

Na společně stráveném čase je důležitá **intenzita**. Nemusí jít o finančně či časově náročné akce, spíš je pěstouny upřednostňována pravidelnost a **zachovávání rituálů**.

„...najít si čas pro nás dva a nenechat si ho vzít.... třeba dát si to kafe. Nějaký rituál, co vznikne a drží to manželství,... pomáhají rozumem překonat to, že se nedaří.“ (Až)

„... my třeba nejdeme do restaurace, to je pro nás luxus, ale společně si sedneme a povykládáme. To je důležité si ten čas najít pro sebe navzájem. Podpora je, že umíme vždy začít znovu. To podporuje naše manželství...“ (Dž)

6.4.3 Podpora společenství, přátel, blízké rodiny

Okruh přátel, se kterými se pěstouni vidají (A, B, C, D, E), **společenství** (Až, Am, Ež, Dž) a **blízká rodina** (Bm, Bž, Dm, Em, Ež) vytváří manželským pěstounským pářům přirozenou podporu i pro jejich vztah.

„Taky a nás podpořilo i to, že jsme byli v nějakém společenství, třeba stejně starých... A i když jsme pak už měli děcka, že ta společenství třeba zůstala... Jo, že jsme se neuzavřeli úplně jako rodina, ale byli jsme pořád v nějakém kontaktu s ostatními... člověk viděl, jak to funguje a nefunguje a učil se z toho. Jo že se prostě sešly ty maminy a povídaly si... a bylo nejen posilující pro víru, ale i pro to manželství.“ (Až)

„Oni podpoří nás, pak třeba my vyslechneme je, povídáme si, sdílíme se, modlíme se.... A to je mnohem více, než když by nám někdo dělal přednášky... A někdy třeba jen někdo řekne: „já vám fandím“ nebo „držte se“...“ (Ež)

6.4.4 Duchovní podpora

Pro všechny komunikační partnery v tomto výzkumu je důležitá víra v Boha. I pro své manželství vnímají potřebu duchovní podpory. Základem může být **společná modlitba** (Až, Am, Ež, Cm, Dž), **účast celé rodiny na mši svaté** nebo již výše zmiňovaná **duchovní obnova** pro manžele a rodiny.

„Věřím tomu, že manželství je Bohem chtěné a Bůh mu dal tu svátost. Je to proto, že to máme zakódované, ten řád. Ať to řeknu správně: přirozený zákon je nám každému vepsaný do srdce. Neumíme to vysvětlit, ale máme to tam. Nebo to víme. Kdo to přijme, tak tomu se líp žije, tomu člověku.“ (Am)

Vzpomínka na **manželský slib**, který si muž a žena dávají při svatebním obřadu, také pomáhá při překonávání těžkých období (Ež, Am, Až, Dž).

„... slibuji, že ti zachovám lásku, úctu a věrnost... Když je mi těžko, zvláště když jsem na manžela našťvaná, vzpomenu si na ten slib... hmm, bylo to rozhodnutí. Neřekla jsem, že mu zachovám lásku jen v hezkých časech, je to navždy... tak to mi pomáhá...“ (Ež)

6.4.5 Bonus

Nezařaditelná, nenároková, těžko vysvětlitelná, téměř nepopsatelná a přesto nesmírně významná je i „bonusová“ podpora pro manželství s dětmi v pěstounské péči. Je to **podpora namířena od dětí** a je směřována pěstounským rodičům. Pěstouni po ni sice touží, ale nepředpokládají, že by ji dostali, netroufají si o ni žádat. Jistým způsobem tuto podporu ani „nechtějí“, protože se pro děti přeci obětují (šli do toho, chtěli dávat bez nároku na odměnu). Přes to se občas zablýskne, tuto podporu od svých dětí dostanou a podpoří to jejich manželství.

„S je na to expertka – nutila, říkala mamko dej tatkovu pusku, když to tak pěkně vymaloval.. ale i A za mala nám na procházce dával ruce k sobě ať se držíme za ruce my dva, a on šel na stranu...tak to je...“ (Cm)

„Jednou se nám dokonce stalo, že děti v PP nás viděly takto se hádat... většinou jdeme pryč nebo raději náš spor odložíme, ale tehdy jsme to neuhlídali a viděly.... Jejich reakce byla, že přiběhly k nám a ptaly se, proč to děláme... Tak jsme si vysvětlovali, že si nechceme ubližovat, jen si potřebujeme vyměnit názory.... Přiznávám, že jsme se trochu styděli před těmi dětmi, ale byla to realita života... No a pak nás děti objaly a říkaly něco ve smyslu, tak už na sebe buďte hodní... Pak byli svědkem i toho, že jsme se usmířili. Manžel mě objal a bylo zase fajn.“ (Bž)

„Ona slavila všechno, co přišlo. Prostě, jak jí chyběly ty okamžiky krásné, tak ona slavila všechno, co nás nikdy nenapadlo. Ona slavila i to, co nám nepřišlo mimořádné. Jako že někdo přijel z výletu, jo, nebo z tábora... Naučila nás slavit i to, že se máme rádi...“ (Am)

6.5 Limity a diskuze

Jednou ze slabin kvalitativního výzkumu, jak jsem již zmiňovala dříve, jsou subjektivní názory výzkumníka, které se výzkumu pak mohou projevit a tím částečně zkreslit výsledky. Během výzkumu jsem tedy byla nucena neustále přehodnocovat své postoje a zvažovat, zda se mi daří být co nejvíce neutrální.

Pět manželských párů pro výzkum není mnoho. Správně bych měla vést výzkum tak dlouho, až se neobjevovaly nové souvislosti a výzkum byl teoreticky nasycený.

Uvědomuji si tento limit. Pro rozsah této bakalářské práce jsem pět manželských pěstounských párů, což představovalo deset komunikačních partnerů, jako dostačující.

Vedení rozhovoru s manželským párem bylo náročné pro udržení pozornosti výzkumníka. Navíc jsem chvílemi vnímala, jako by byli přede mnou v přesile. Tyto nevýhody však převážila možnost sledovat interakce mezi pěstouny, kterou bych v případě rozhovorů s jednotlivci neměla.

Některé odpovědi komunikačních partnerů nebylo možné zaznamenat na nahrávací zařízení, nešlo je ani zapsat do poznámek. Byly však čitelné z jejich chování, pohledů na sebe navzájem, z výrazu tváře, pomlk v řeči a také v tom, co vlastně „neřekli“. Velmi těžko se tedy tyto neviditelné, ale velmi přítom velmi důležité, odpovědi přidávaly do výzkumu. Jsem si vědoma i toho, že se v mém pozorování mohly odrazit subjektivní pohledy, které výsledek poněkud zkreslily.

6.6 Shrnutí výsledků a odpověď na hlavní výzkumnou otázku

Hlavní výzkumná otázka zněla: „Jakou podporu by pro své manželství potřebovali rodiče, kteří mají děti svěřené v náhradní rodinné péči?“

Výzkumný problém jsem rozdělila na čtyři okruhy: vnímání hodnoty manželství a jeho význam pro děti; vliv rodičovství a pěstounství na manželský vztah; potřeby vlastního manželství a potřeba konkrétní podpory pro vlastní manželství.

Všechny rodiny zapojené ve výzkumu vnímaly manželství jako velkou hodnotu v jejich životě. Společně se zavázali slibem před Bohem a v této jednotě se chtějí navzájem podporovat, pomáhat si a růst v lásce. Zároveň si uvědomovaly, že život v manželství je někdy náročný, vyžaduje oběti a v určitých obdobích je potřeba se rozhodovat rozumem a nedat pouze na city a náladu. Vztah manželů k sobě navzájem ovlivňuje i děti, které společně vychovávají v pěstounské péči. Manželé se snaží dát dětem svým i pěstounský dobrý příklad života v lásce a záleží jim na tom, aby děti poznaly fungující manželský vztah.

Komunikační partneři tohoto výzkumu potvrdili, že jako manželé chtěli mít děti, patří to k smyslu jejich života. Pokud nemohli mít děti vlastní, rozhodli se pro pěstounskou péči. Některé páry po zralé úvaze přijaly k vlastním dětem i děti do

náhradní rodinné péče, jiní se stali pěstouny na přechodnou dobu. Ve výzkumu dokazovali, že děti jejich partnerský život stmelují. Po přijetí děti se jejich partnerský vztah změnil a mění se neustále. Jejich pozornost se rozšířila o další důležité věci, vyžaduje to však více jejich sil, času a nasazení. Objevili v sobě nové možnosti, které je posouvají dopředu. Přiznali také, že v určitých obdobích pochybovali o smyslu a mívali krize související s přijetím nevlastního dítěte. Nenaplnily se jejich představy, nároky byly větší, než čekali a často se cítili vyčerpaní a neuznaní. Vzájemně se v té době podporovali. Přes velké nároky, které vyžaduje péče o svěřené děti, vnímali, že jejich manželský vztah se upevňuje, zraje a roste.

Podporu pěstounství ze strany státu, doprovodných organizací a dalších institucí vnímali komunikační partneři jako dostačující. Velkou potřebou pěstounských párů však bylo, aby se někdo zajímal o jejich manželství. Potřeby manželství se v různých obdobích mění a vychází z propojení potřeb muže a ženy. V určitých obdobích byli ochotni se upozadit se svými potřebami, aby uspokojili potřeby svěřených dětí. Cítili potřebu uznání, že se pro děti obětují. Výrazná potřeba všech párů byla „mít jako manželé čas pro sebe“. Mohou k tomuto využít odlehčení. Někteří pěstouni potřebují během odpočinku trávit čas odděleně. Další zmiňovaná potřeba byla společná modlitba a účast na duchovním životě. Bez společenství, přátel a podpory rodiny si pěstounské páry nedokáží představit své fungování. Jako přínosnou formu podpory hodnotili například manželské setkání, duchovní obnovy nebo vzdělávací akce zaměřené přímo na jejich vztah. Vnímali při tom sounáležitost ke společenství a sami mohli být zdrojem podpory ostatním.

Možnosti konkrétní podpory, které vplynuly z uskutečněného výzkumu, jsem rozdělila do pěti oblastí podle poskytovatele. Jde o podporu vnější; manželů navzájem; duchovní podporu; společenství přátel a rodiny a „bonusovou podporu“.

Vnější podporu pro své manželství dostávají pěstounské páry z doprovázející organizace. Konkrétně jde například o doporučení vzdělávání, mediace nebo psychologické péče. Finanční podpora státu pěstounským rodinám přispívá na péči o dítě, zajišťuje tak rodiny materiálně. Dále je podporují svépomocné skupiny, duchovní obnovy, manželská setkání a kluby pro pěstouny. Tyto aktivity přispívají k podpoře manželství ve velké míře, protože se jich účastní pár společně a pro děti bývá v tu dobu zajištěno hlídání.

Společná pěstounská péče manželů je významná mimo jiné v tom, že se partneři mohou podporovat navzájem a radit se v důležitých záležitostech. Na společně stráveném čase je důležitá intenzita, pravidelnost a zachovávání rituálů. Okruh přátel, se kterými se pěstouni vídají, společenství a blízká rodina vytváří manželským pěstounským párům přirozenou podporu i pro jejich vztah.

Pro své manželství vnímali komunikační partneři nezbytnou také duchovní podporu. Základem byla u většiny společná modlitba. Vzpomínka na manželský slib pomáhá překonávání těžkých období.

Jako „bonusovou podporu“ jsem nazvala podporu namířenou od dětí. Jde o podporu neočekávanou a nepředvídatelnou. Pokud děti bezprostředně ocení, že si váží manželství svých pěstounů, podpoří to významně jejich vztah.

Závěr

Jakou podporu by pro své manželství potřebovali rodiče, kteří mají děti svěřené v náhradní rodinné péči? Tuto otázku jsem si kladla na začátku psaní bakalářské práce. Konceptuální část definovala hlavní pojmy z různých úhlů pohledů, zabývala jsem se v ní potřebami manželství a možnostmi podpory vztahu manželů. Návazně jsem uskutečnila kvalitativní výzkum formou polostrukturovaných rozhovorů s pěti manželskými pěstounskými páry. Jsem si vědoma, že tento počet komunikačních partnerů nemohl umožnit dospět k teoretickému nasycení. Pro potřeby této bakalářské práce jsem se však na tomto počtu zastavila.

Cílem mé bakalářské práce bylo na základě kvalitativního výzkumu zjistit, jakou podporu by pro své manželství potřebovali rodiče, kteří mají děti svěřené v náhradní rodinné péči. Výzkumný problém jsem rozdělila na čtyři okruhy: vnímání hodnoty manželství a jeho význam pro děti; vliv rodičovství a pěstounství na manželský vztah; potřeby vlastního manželství a potřeby konkrétní podpory pro manželství. Účelovým výběrem jsem pak zvolila pět manželských pěstounských párů, které se mého výzkumu účastnily. Dohromady to bylo deset komunikačních partnerů. Rozhovory se uskutečnily v místě bydliště pěstounů, technikou sběru dat byl polostrukturovaný rozhovor.

Vyhodnocením výzkumu jsem zjistila, že manželství je pro pěstounské páry věkou hodnotou a smyslem života. Velké nároky jsou kladeny na vztah muže a ženy zvláště při výchově dětí, ať už biologických, nebo svěřených v náhradní rodinné péči. Důraz kladli komunikační partneři na manželský slib a vědomí společného růstu v lásce. Manželství založené na důvěře a lásce je významné právě pro možnost podpory, kterou si muž a žena poskytují. Sounáležitost mezi manžely působí i na děti, které mohou vyrůstat z jejich lásky a poznají fungující manželský vztah. Všechny pěstounské manželské páry se shodly na tom, že chtěly mít děti. Děti jejich partnerský život stmelují a dávají jim smysl spolu v manželství zůstat. Přes velké nároky, které společná péče o děti vyžaduje, komunikační partneři dokazovali, že jejich manželský vztah stále roste a zraje. Přiznávali však také pochyby a krize, které vycházely ze zklamání, vyčerpání a nenaplnění představ o pěstounství. Jedna z důležitých potřeb pěstounů byla, aby se někdo zajímal i o jejich manželství. Většina pozornosti je totiž věnována péči o svěřené dítě. Potřeby manželství se v průběhu života mění a často jsou průnikem potřeb muže a ženy. V době péče o děti jsou páry schopny upozadit své potřeby, dát přednost

dětem a dokonce se jim načas obětovat. Velmi intenzivně vnímali manželé potřebu mít čas pro sebe navzájem. Vyjmenovávali možnosti, jak společně trávit čas, kdy se mohou starat jeden o druhého. Určitou část odpočinku chtějí trávit i odděleně. Modlitbu potřebují někteří komunikační partneři pro svůj duchovní život. Všechny manželské páry zmiňovaly důležitost prožívat své pěstounství s podporou přátel a společenství, kde se navíc sami mohou stát zdrojem podpory ostatním. Finanční příspěvky státu a podpora doprovázejících organizací (vzdělávání, poradenství, zajištění pomoci) je důležitá pro všechny pěstouny a využívají ji. Není však pro ně stěžejní. Dlouhodobé odlehčení, jako formu podpory, na kterou mají pěstouni nárok, nepovažují jako vhodně nastavenou. Přímou podporu pro manželský vztah a rodinu vnímají tehdy, když dítě není od nich odloučeno a mohou mu být na blízku. Na akce trvající více dnů jezdí rádi všichni společně.

Představením konkrétní podpory pro vlastní manželství v pěstounských rodinách jsem naplnila cíl bakalářské práce, kterým bylo na základě kvalitativního výzkumu zjistit, jakou podporu by pro své manželství potřebovali rodiče, kteří mají děti svěřené v náhradní rodinné péči. Výsledky výzkumu jsem rozdělila do pěti oblastí podle „poskytovatele“ konkrétní podpory. Jde o podporu vnější, na kterou mají nárok, a je jim poskytována především prostřednictvím doprovázejících organizací. Do této oblasti patří i psychologická pomoc, mediace, svépomocné pěstounské skupiny a vzdělávání. Vzájemnou podporu manželů, zvláště při řešení důležitých rozhodnutí, oceňují všechny páry. Významně přispívá manželskému vztahu, když si dovedou vyhradit intenzivní čas pro sebe navzájem. Třetí oblast podpory může pěstounům poskytnout společenství, přátelé a blízká rodina. Duchovní podpora vychází z potřeby společného prožívání víry manželů. „Bonus“ jsem nazvala poslední zjištěnou možností podpory manželství. Komunikační partneři tuto formu podpory sice nepopisovali, objevila jsem ji však během rozhovorů jakoby „mezi řádky“. Jde o podporu namířenou od dětí a směřovanou na manželství pěstounů. Přichází ve chvílích, kdy děti neformálně a spontánně reagují na manželský vztah svých rodičů. Projevuje se radostí z toho, že se rodiče mají rádi.

Během výzkumu jsem došla k poznatku, že rodiče s dětmi ve společné pěstounské péči mají velkou potřebu pracovat na svém manželském vztahu. Podporu jim poskytuje už jen zájem o jejich manželský vztah. V tomto zjištění spatřuji možnosti dalšího využití mé práce. Instituce a organizace, které poskytují pěstounům podporu, by

o této potřebě měli vědět a mohou pak nabízet manželům formy podpory, které posílí jejich manželský vztah. V důsledku pak tito manželé mohou vytvářet láskyplné prostředí pro svěřené děti a dají jim do života příklad funkční rodiny.

V závěru této bakalářské práce bych ráda ocenila manželské páry, které se v touze naplnit život něčím smysluplným rozhodly pro přijetí dětí do náhradní rodinné péče. Vyzdvihla bych zvláště to, že neustále chtějí pracovat na prohlubování manželského vztahu, který je pro ně základem života v rodině. I přes občasná klopýtání, nedocení a vyčerpání jdou stále společnou cestou a obnovují tak svatební slib: *„...slibuji, že ti zachovám lásku, úctu a věrnost, že tě nikdy neopustím a že s tebou ponesu všechno dobré i zlé až do smrti. K tomu ať mi pomáhá Bůh...“*

Odborná literatura

ANDERSON, Carl a José GRANADOS. 2014. Povolání milovat'. Bratislava: Redemptoristi. IBSN 978-80-89342-56-3.

BUBLEOVÁ, V., J. FRANTÍKOVÁ, F. VYSKOČIL, A. VÁVROVÁ a P. POKORNÁ. 2014. Základní informace o náhradní rodinné péči a péči poručníka. Praha: Středisko náhradní rodinné péče, spolek. IBSN 978-80-87455-19-7. Dostupné z: http://www.pestounskapece.cz/file_prirucky-a-publikace/SNRP/ZI_o_pestounske_peci_a_peci_porucnika_2014.pdf

BUGEL, Walerian a H. ŠLECHTOVÁ. 2012. Tvorba kvalifikačních prací pro studenty oborů sociální práce, principy a postupy. Olomouc: CARITAS – Vyšší odborná škola sociální. IBSN 978-80-87623-01-5.

HAMPLOVÁ, Dana. 2014. Rodina a zdraví – jejich vzájemné souvislosti. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON). IBSN 978-80-7419-214-2 (PDF)

HARLEY, Willard F. 2010. His Needs, Her Needs for Parents : Keeping Romance Alive. Ada, MI, United States: Baker Publishing Group. IBSN10: 0800759362, IBSN 13: 9780800759360.

HENDL, Jan. 2016 Kvalitativní výzkum: základní metody a aplikace. Vyd. 4. Praha: Portál. IBSN 978-80-262-0982-9.

HRDLIČKA, M., J. KURIC a M. BLATNÝ. 2006. Krize středního věku – úskalí a šance. Praha: Portál. IBSN 80-7367-168-9.

CHVÁLA, Vladislav. 2014. Kam směřujeme? In: LOUCKÁ, Pavla. Žena a muž v rodině. Praha: Vyšehrad, spol. s r. o. IBSN 978-80-7429-479-2.

CHVÁLA, Vladislav a Ludmila TRAPKOVÁ. 2014. Sexualita. In: LOUCKÁ, Pavla. Žena a muž v rodině. Praha: Vyšehrad, spol. s r. o. IBSN 978-80-7429-479-2.

JOKLOVÁ, Klára. 2015. Rodinné konference – nový přístup pro práci s rodinou. *Sociální práce/sociálna práca*, č. 2/2015, Příloha - Transformace systému péče o ohrožené děti a rodiny, str. 30.

KLIMEŠ, Jeroným. 2008. Budování identity dítěte. In: *Pěstounská péče: Příručky a publikace* [online]. Nedatováno [cit. 2019-06-16]. Praha: Občanské sdružení Rozum a Cit. Dostupné z: http://www.pestounskapece.cz/file_prirucky-a-publikace/RaC/Budovani_identity_ditete%282008%29.pdf

KŘIVOHLAVÝ, Jaro. 2010. Pozitivní psychologie. Praha: Portál, s. r. o. ISBN 973-80-7367-726-8.

MATĚJČEK, Z., J. KOLOUCHOVÁ, V. BUBLEOVÁ, J. KOVAŘÍK A L. BENEŠOVÁ. 2002. Osvojení a pěstounská péče. Praha: Portál, s.r.o. ISBN 80-7178-637-3.

MASLOW, Abraham Harold. 2014. O psychologii bytí. Praha: Portál, s.r.o. ISBN 978-80-262-0618-7.

MATOUŠEK, Oldřich. 2003. Slovník sociální práce. Praha: Portál. ISBN 80-7178-549-0.

MATOUŠEK, Oldřich, H. PAZLAROVÁ a kol. 2014. Podpora rodiny: manuál pro pomáhající profese. Praha: Portál, s. r. o. IBSN 978-80-262-0697-2.

MIOVSKÝ, Michal. 2006. Kvalitativní přístup a metody v psychologickém výzkumu. Vyd. 1. Praha: Grada. IBSN 80-247-1362-4.

NOVOSAD, Libor. 2000. Základy speciálního poradenství: struktura a formy poradenské omoci lidem se zdravotním nebo sociálním znevýhodněním. Praha: Portál. IBSN 80-7178-197-5.

NOVOTNÁ, Eva. 2018. Náhradní rodinná péče v České republice. In: kolektiv autorů. *Dobrý pěstoun*. Tábor: Asociace poskytovatelů sociálních služeb ČR. s. 19 – 20. ISBN 978-80-907053-2-6.

OUJEZDSKÁ, Marie. 2013. Současný stav neohrožuje ani tak rodiny, jako samotnou existenci společnosti. *Sociální práce*, č. 3/2013, str. 5 – 7. ISSN 1213-6204.

PAZLAROVÁ, Hana. 2016. Pěstounská péče: manuál pro pomáhající profese. Praha: Portál, s. r. o. IBSN 978-80-262-1020-7.

ŘÍČAN, Pavel. 2004. Cesta životem. Praha: Portál, s. r. o. IBSN 80-7178-829-5.

ZAKOUŘILOVÁ, Eva. 2014. Speciální techniky sociální terapie rodin. Praha: Portál, s. r. o. IBSN 978-80-262-0583-8.

ZEZULOVÁ, Dagmar. 2012. Pěstounská péče a adopce. Praha: Portál, s. r. o. IBSN 978-80-262-0065-9.

Prameny

BALTAG, Tereza. 2017. 5 otázek, které si klást ve vztahu. *Psychologie DNES*, č. 9, 23. ročník, s. 22–23. ISSN 1212-9607.

BIBLE. 1985. Česká biblická společnost, Praha. IBSN 80-7113-009-5.

BIDDULPH, Steve. 2007. *Mužství*. Praha: Portál. IBSN 978-80-7367-209-6.

CENTRUM PRO RODINU A SOCIÁLNÍ PÉČI, Ostrava. O nás + GDPR. *Prorodiny.cz* [online]. ©2005–2019 [cit. 2019-02-12]. Dostupné z: <http://www.prorodiny.cz/centrum-pro-rodinu-a-socialni-peci/o-nas+-gdpr/>

ELDREDGE, John a Stasi ELDREDGE. 2011. *Láska a boj: cesta ke spokojenému manželství*. Praha: Portál, s.r.o. IBSN 978-80-262-0017-8.

CHAPMAN, Gary. 2008. *Čtyři období manželství*. Praha: Návrat domů. IBSN 978-80-7255-161-3.

PARSONS, Rob. 2014. *Supermatce řekni sbohem*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, s. r. o. IBSN 978-80-7195-681-5.

VANIER, Jean. 2009. *Jako muže a ženu je stvořil*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, s.r.o. IBSN 978-80-7195-225-1.

VELA, Elias. 2014. *Výstup na horu manželství*. Kostelní vydří: Karmelitánské nakladatelství. IBSN 978-80-7195-736-2.

VYLEŤAL, Miloš a Gita VYLEŤALOVÁ. 2010. *Naplnění potřeb*. In: kolektiv autorů. *Manželská setkání, sborník přednášek*. Brno: YMCA Setkání.

VYLEŤAL, Miloš a Gita VYLEŤALOVÁ. 2010. *Priority v křesťanském manželství*. In: kolektiv autorů. *Manželská setkání, sborník přednášek*. Brno: YMCA Setkání.

WEST, Christopher. 2010. *Dobrá zpráva o sexu a manželství: odvážné odpovědi na nesmělé otázky*. Praha: Paulínky. IBSN 978-80-86949-86-4.

Zákon č. 582/1991 Sb., ze dne 17. prosince 1991 o organizaci a provádění sociálního zabezpečení. In: *Sbírka zákonů České republiky*. © 2019. Dostupný také z:<https://www.codexonline.cz/>

Zákon č. 117/1995 Sb., ze dne 26. května 1995 o státní sociální podpoře. In: *Sbírka zákonů České republiky*. © 2019. Dostupný také z:<https://www.codexonline.cz/>

Zákon č. 359/1999 Sb., ze dne 9. prosince 1999 o sociálně právní ochraně dětí. In: *Sbírka zákonů České republiky*. © 2019. Dostupný také z:<https://www.codexonline.cz/>

Zákon č. 110/2006 Sb., ze dne 14. března 2006 o životním a existenčním. In: *Sbírka zákonů České republiky*. © 2019. Dostupný také z:<https://www.codexonline.cz/>

Zákon č. 115/2006 Sb., ze dne 26. ledna 2006 o registrovaném partnerství a o změně některých souvisejících zákonů. In: *Sbírka zákonů České republiky*. [online] © 2019. [cit. 2019-03-30]. Dostupný také z:<https://www.codexonline.cz/>

Zákon č. 89/2012 Sb., ze dne 3. února 2012 občanský zákoník. In: *Sbírka zákonů České republiky*. [online] © 2019. [cit. 2019-03-30]. Dostupný také z:<https://www.codexonline.cz/>